

AHMET ATİLLÂ ŞENTÜRK

OSMANLI ŞİİRİ KILAVUZU

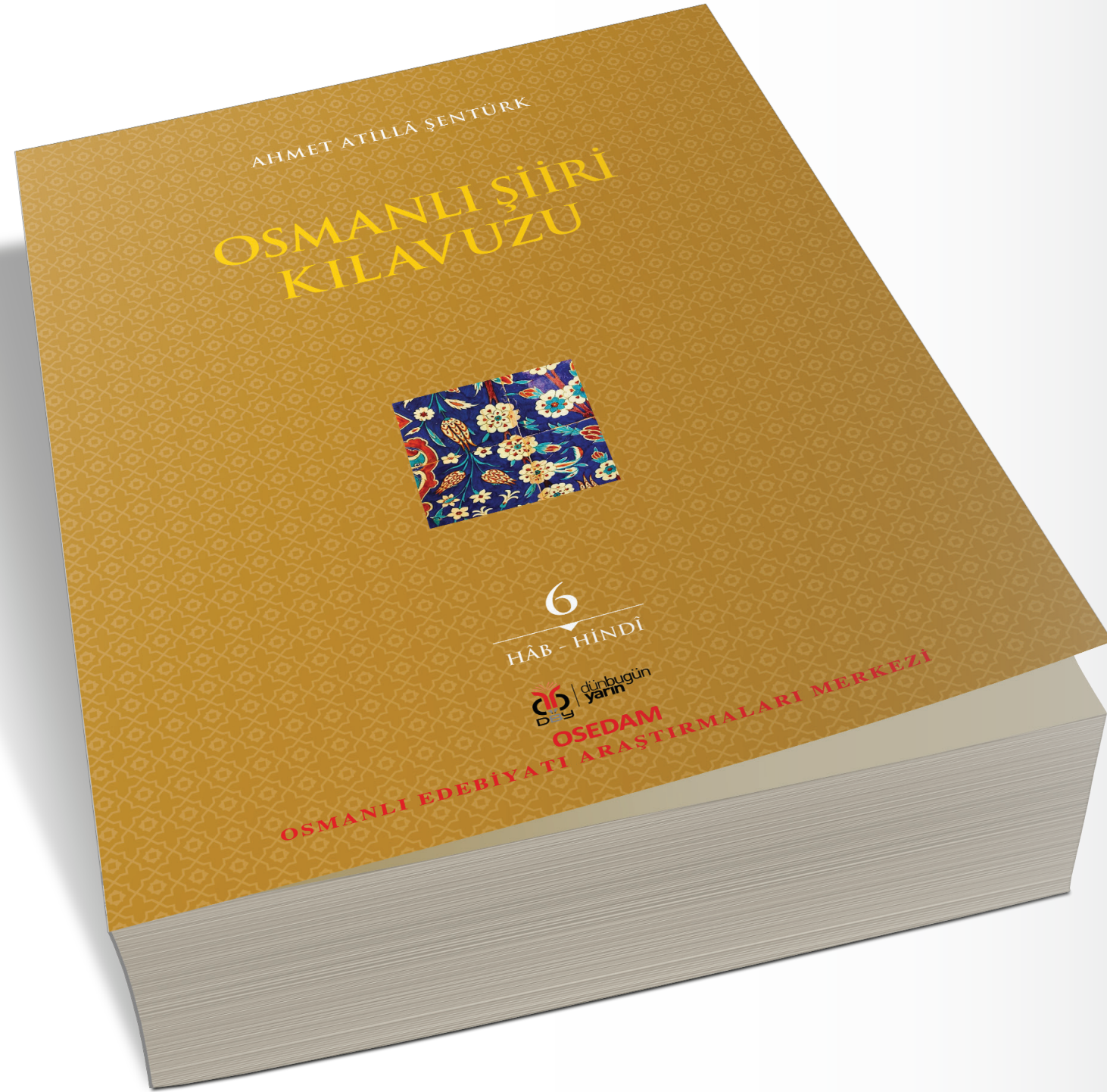
6

HÂB - HİNDÎ

OSEDAM

OSMANLI EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir. DBY okurları için özel olarak oluşturulmuŐtur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Kılavuzu

İstanbul : DBY Yayınları, 2022

ISBN 978-605-4635-71-9 (takım) 978-625-8371-82-6 (cilt 6) Ebat: 21,6 x 27,9 cm 512 s.

1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Divan Şiiri 4- Türk Kültürü 5- Ottoman Poetry

KISALTMALAR

AAEM	=	Abdülbâkî Ârif Efendi, <i>Mirâc-nâme</i> , Metin Akar
ABSB	=	Azbî Baba, <i>Dîvân</i> , Sibel Bayram
ACHA	=	Ahmedî, <i>Cemşîd ü Hurşîd</i> , Mehmet Akalın
ACMH	=	Abdî, <i>Câmasb-nâme</i> , Müjgân Çakır - Hanife Koncu
AÇDF	=	Âşık Çelebi, <i>Dîvân</i> , Filiz Kılıç
AÇHN	=	Abdülvâsî Çelebi, <i>Halîl-nâme</i> , Ayhan Gültaş
AÇMŞ	=	Âşık Çelebi, <i>Meşâ'irü 'ş-şu'arâ</i> , G. M. Meredith-Owens
AÇRT	=	Ahmed Çelebi, <i>Ravzatü 't-tevhîd</i> , Mertol Tulum
ADAA	=	Âkif, <i>Dîvân</i> , Aysel Admış
ADAD	=	Azîm, <i>Dîvân</i> , Abuzer Dönmez
ADBK	=	Arşî, <i>Dîvân</i> , Bahaettin Kahraman
ADÇN	=	Ahmed-i Dâ'î, <i>Çeng-nâme</i> , Gönül Tekin
ADFS	=	Âlî, <i>Dîvân</i> , Fatih Sona
ADFT	=	Âgehî, <i>Dîvân</i> , (<i>Ta'vîzü 'l-âşıkîn</i>), Feridun Tekin
ADHK	=	Askerî, <i>Dîvân</i> , Halil Karagöz
ADMA	=	Antebli Aynî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
ADMÇ	=	Amrî, <i>Dîvân</i> , Mehmed Çavuşoğlu
ADMK	=	Âhî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Ali Tanyeri-Mustafa Kaçalın
ADMN	=	Avnî, <i>Dîvân</i> , Muhammet Nur Doğan
ADMÖ	=	Ahmed-i Dâ'î, <i>Dîvân</i> , Mehmet Özmen
ADNB	=	Aşkî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Atillâ Şentürk - Nurcan Boşdurmaz
ADNS	=	Âhî, <i>Dîvân</i> , Necati Sungur
ADOK	=	Adnî, <i>Dîvân</i> , Osman Kufacı
ADÖC	=	Âsaf, <i>Dîvân</i> , Ömür Ceylan
ADÖÖ	=	Aczî, <i>Dîvân</i> , Öznur Özgönül
ADŞA	=	Âgâh, <i>Dîvân</i> , Şerife Akpınar
ADYA	=	Ahmedî, <i>Dîvân</i> , Yaşar Akdoğan
ADYB	=	Adlî, <i>Dîvân</i> , Yavuz Bayram
AFEM	=	Ahmed Fakîh, <i>Kitâbu Evsâfi Mesâcidi 'ş-Şerife</i> , Hasibe Mazioglu
AGKN	=	Abdurrahman Gubârî, <i>Ka'be-nâme</i> , Özay Karadağ

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür **Yayın Koordinatörü:** İsmet İpek **Editör:** Dr. Seda Kurt **Tashihler:** Nihat Özyılmaz, Dr. Seda Kurt **Kapak düzeni:** Sercan Arslan **Sayfa düzeni:** DBY Ajans **Kapak tasarımı:** Ferah Bahar Şentürk **Baskı/cilt:** Step Ajans Matbaacılık (Sertifika No: 45522) **1. Baskı:** Aralık 2022. **DBY YAYINLARI** Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4 Cağaloğlu - Fatih / İstanbul (Sertifika No: 52315) Tel.: +90 212 526 98 06 www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

© 2022, AHMET ATILLÂ ŞENTÜRK © 2022 DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım veya araştırma amaçlı yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

OSEDAM Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi “**DBY YAYINLARI**”nın bir markasıdır.

AGMH	=	Abdurrahmân Gubârî, <i>Menâsik-i Hac</i> , Âmine Gül
AGNM	=	Abdî, <i>Gül ü Nevruz</i> , Mehmet Altunmeral
AGYZ	=	Abdurrahmân Gubârî <i>Yûsuf ü Züleyhâ</i> , Hasan Aktaş
AHBK	=	Azmî-zâde Hâletî, <i>Dîvân</i> , Bayram Ali Kaya
AHDR	=	Ayıntablî Hâfiz, <i>Dîvân</i> , Rabia Derya Tuyan
AHPA	=	Molla ‘Aşkî, <i>Heft Peyker</i> , Aslı Aytaç
AİNH	=	Âzerî İbrâhîm Çelebi, <i>Nakş-i Hayâl</i> , Remzi Baykaldı
AİYA	=	Ahmedî, <i>İskender-nâme</i> , Yaşar Akdoğan
AKMD	=	Alaşehirli Kadî Muhammed, <i>Dîvân</i> , Haluk Aydın
AMHD	=	Azîz Mahmûd Hüdâyî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Tatçı - Musa Yıldız
AMNA	=	Ârif, <i>Mevlid-i Nebî</i> , Abdurrahim Elveren
AMNE	=	Ârif, <i>Mî‘râc-nâme</i> , Abdurrahim Elveren
AMŞG	=	Antakyalı Mustafa Şehdî, <i>Gazeller</i> , Bahir Selçuk - İ. Halil Tuğluk
ANDŞ	=	Ali Nihad Tarlan, <i>Dîvân Şiiri</i>
APDA	=	Ahmed Paşa, <i>Dîvân</i> , Ali Nihad Tarlan
ARHŞ	=	Ahmed-i Rıdvân, <i>Hüsrev ü Şîrin</i> , Orhan Kemâl Tavukçu
ARNY	=	Ahmed-i Rıdvân, <i>Rıdvâniyye</i> , Nebi Yılmaz
ASAB	=	Adanalı Sürûrî, <i>Dîvân</i> , Atillâ Batur
ASDM	=	Ârif Süleymân, <i>Dîvân</i> , Mustafa Tankuş
AŞSE	=	Âsafî Dal Mehmed Çelebi, <i>Şecâat-nâme</i> , Süleyman Eroğlu
ATHM	=	Avnî, <i>Tuhfetü'l-hükkâm</i> , Mehmet Kırbıyık
ATVÖ	=	Abdürrahîm Tırsî, <i>Dîvân</i> , Vildan Özmen
AVNM	=	Ârif, <i>Vefâtü'n-nebî</i> , Abdurrahim Elveren
AYZA	=	Ahmedî, <i>Yûsuf ü Züleyhâ</i> , Ali İhsan Yapıcı
BBMK	=	Fuzûlî, <i>Beng ü Bâde</i> , Mustafa Kaçalın
BDBS	=	Bâlî, <i>Dîvân</i> , Betül Sinan
BDFB	=	Beyânî, <i>Dîvân</i> , Fatih Başpınar
BDGD	=	Yenişehirli Belîg, <i>Dîvân</i> , H. Gamze Demirel
BDMT	=	Behrî, <i>Dîvân</i> , Muhittin Turan
BDMY	=	Bâlî, <i>Dîvân</i> , Muhammed Yaşar
BDSK	=	Bâkî, <i>Dîvân</i> , Sabahattin Küçük
BDYA	=	Behiştî, <i>Dîvân</i> , Yaşar Aydemir
BEDM	=	Bağdatlı Es‘ad, <i>Dîvân</i> , Mehmed Said Araltı
BHBE	=	Behiştî, <i>Heşt Behişt</i> , Emine Yeniterzi
BİBA	=	Behiştî, <i>İskender-nâme</i> , Bünyamin Ayçiçeği
BİBD	=	Beylikçi İzzet Beğ, <i>Dîvân</i> , Fatma Meliha Şen
BİDM	=	Bursalı İffet, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
BLMZ	=	Behiştî, <i>Leylâ ve Mecnûn</i> , Zeynelabidin Aygün
BMHİ	=	Bursalı Muhyiddîn Halife, <i>İbret-nâme</i> , Ramadan Doğan
BMMA	=	Behiştî, <i>Mihr ü Müşteri</i> , Arzu Polat

BRDC	=	Bağdatlı Rûhî, <i>Dîvân</i> , Coşkun Ak
BRDF	=	Bursalı Rahmî, <i>Dîvân</i> , Fatih Tığlı
BRME	=	Bursalı Rahmî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Erdoğan
BSDM	=	Bosnalı Sâmî‘î, <i>Dîvân</i> , Mustafa Sefa Çakır
BSHP	=	Behiştî Sinân Çelebi, <i>Heft-peyker</i> , Şener Demirel
BSTK	=	Bosnalı Sâbit, <i>Dîvân</i> , Turgut Karacan
BŞDG	=	Bitlisli Şükri, <i>Dîvân</i> , Güler Doğan Averbek
BTBG	=	Bosnalı Tâlib, <i>Dîvân</i> , Banu Gezer Şahin
BTME	=	Bursalı Tâlib, <i>Dîvân</i> , Melike Erdem
CÇHN	=	Ca‘fer Çelebi <i>Heves-nâme</i> , Hivren Demir - Hakan Atay
CDAA	=	Celîlî, <i>Dîvân</i> , Arzu Atik
CDBK	=	Cem‘î, <i>Dîvân</i> , Birgül Koparan
CDCO	=	Cinânî, <i>Dîvân</i> , Cihan Okuyucu
CDÇD	=	Cemâlî, <i>Dîvân</i> , Çetin Derdiyok
CDHA	=	Cevrî, <i>Dîvân</i> , Hüseyin Ayan
CDHE	=	Cem Sultan, <i>Dîvân</i> , Halil Ersoylu
CDNÖ	=	Cem Sultan, <i>Dîvân</i> , Nihat Özyılmaz
CDŞK	=	Celîlî, <i>Dîvân</i> , Şevkiye Kazan Nas
CDTG	=	Cemîlî, <i>Dîvân</i> , Tülay Gençtürk
CDYA	=	Cesârî, <i>Dîvân</i> , Yasemin Akkuş
CHHH	=	Cemâlî, <i>Hümâ vü Hümâyûn</i> , Osman Horata
CKCO	=	Câmî-zâde Kelâmî, <i>Ravza</i> , Cihan Okuyucu
CKMÖ	=	Cinânî, <i>Cilâü'l-kulüb</i> , Mustafa Özkan
CMSY	=	Cismî, <i>Mevlid</i> , Sadık Yazar
CSCA	=	Cem Sultan, <i>Cemşîd ü Hurşîd</i> , Adnan İnce
CSCH	=	Cem Sultan, <i>Cemşîd ü Hurşîd</i> , Münevver Okur Meriç
CSLM	=	Celâl-zâde Sâlih Çelebi, <i>Leylâ vü Mecnûn</i> , Rıfat Kütük
CZŞÇ	=	Celâl-zâde Sâlih Çelebi, <i>Dîvân</i> , Mehmet Tosunbaş
ÇDHA	=	Çâkerî, <i>Dîvân</i> , Hatice Aynur
ÇGİH	=	Vuslatî Âlî Beğ <i>Çehrin Gazavât-nâmesi</i> , İ. H. Aksoyak - Mustafa İsen
ÇİAE	=	Çankırlı İbrâhîm, <i>Dîvân</i> , Abdullah Eren
ÇZRD	=	Çeşmî-zâde Reşîd, <i>Dîvân</i> , Mustafa Uluocak
ÇZŞD	=	Çuhadar-zâde Şâkir, <i>Dîvân</i> , Fatma Dikbaş
DAYZ	=	Diyârbekirli Ahmed-i Mürşîd, <i>Yûsuf ü Züleyhâ</i> , İdris Kadioğlu
DDMY	=	Defterî, <i>Dîvân</i> , Muhammed Önder - Yıldız Karataş
DEBA	=	Enverî, <i>Düstûr-nâme</i> , Betül Ademler
DGİA	=	<i>Dâstân-i Gazavât-i İmâm ‘Alî</i> , Ali Oktan Akraz
DHAK	=	Hayrî, <i>Dîvân</i> , Ayşegül Kara
DHPD	=	Diyârbekirli İbrâhîm Hafid Paşa, <i>Dîvân</i> , Metin Erduran
DKSA	=	<i>Dîvân-i Külliyyât-i Seyyid-i Âlem</i> , İsmail Gürûnî

DLGK	=	Le'âlî, <i>Dîvân</i> , Gülçiçek Korkut
DÖRD	=	Dede Ömer Rûşenî, <i>Dîvân</i> , Orhan Kemal Tavukçu
DSPD	=	Diyarbakirli Sa'îd Paşa, <i>Dîvân</i> , Kenan Erdoğan
DŞDA	=	<i>Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler</i> , M. Ali Tanyeri
DŞDM	=	Derviş Şemsî, <i>Deh Murg</i> , İdris Güven Kaya
DŞSY	=	Şerîfî, <i>Dîvân</i> , Sadık Yazar
DTBS	=	<i>Dîvân-i Türkî-i Basît</i> , Savaş Turgut
DUBÇ	=	Derzî-zâde Ulvî, <i>Dîvân</i> , Büşra Çelik - Muzaffer Kılıç
DUIÇ	=	Derzî-zâde Ulvî, <i>Dîvân</i> , İsmail Çetin
DZAD	=	Dukakin-zâde Ahmed, <i>Dîvân</i> , Hüseyin Süzen
EBDİ	=	Es'ad-i Bağdâdî, <i>Dîvân</i> , İdris Kadıoğlu
ECES	=	Ebubekir Celâlî, <i>Dîvân</i> , Erdem Sarıkaya
EÇSN	=	Evliya Çelebi, <i>Seyahat-nâme</i> , Dankoff - Kahraman - Dağlı v.d.
EDFS	=	Edhemî, <i>Dîvân</i> , Fırat Sevinç
EDGD	=	Eşref Paşa, <i>Dîvân</i> , Gülçin Tanrıbuyurdu
EDHK	=	Esrâr Dede, <i>Dîvân</i> , Hasan Ali Kasır
EDMN	=	Es'ad, <i>Dîvân</i> , Muhammet Nur Doğan
EDYS	=	Emrî, <i>Dîvân</i> , M. A. Yekta Saraç
EDYZ	=	Erzurumlu Darîr <i>Yûsuf ü Züleyhâ</i> , Leyla Karahan
EFTD	=	Edimeli Fâiz, <i>Dîvân</i> , Tark Emir
EGŞD	=	Edimeli Güftî <i>Şâh ü Dervîş</i> , Murat Umut İnan
EHKC	=	Eğirdirli H. Kemâl <i>Câmî 'ü'n-nezâir</i> , Yasemin Ertek Morkoç
EHYD	=	Enderunlu Hasan Yâver, <i>Dîvân</i> , Kaplan Üstüner
ENDS	=	Edimeli Nazmî, <i>Dîvân</i> , Sibel Üst
ENDV	=	Enderunlu Vâsîf, <i>Dîvân</i> , Rahşan Gürel
ENMN	=	Edimeli Nazmî, <i>Mecma 'ü'n-nezâir</i> , M. Fatih Köksal
ERYA	=	Edincikli Ravzî, <i>Dîvân</i> , Yaşar Aydemir
EŞLM	=	Edimeli Şâhidî, <i>Leylâ vü Mecnûn</i> , Nazire Erbay
ETEM	=	Ahmet Talat Onay, <i>Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar</i>
ETTG	=	<i>Eski Türkiye Türkçesi Grameri</i> , Faruk Kadri Timurtaş
EYGD	=	Erbilli Âmâ Yûsuf Garîbî, <i>Dîvân</i> , Erhan Tosun
EZMM	=	Erzurumlu Zihnî, <i>Dîvân</i> , Muhsin Macit
FADD	=	Fasîh Ahmed Dede, <i>Dîvân</i> , Mustafa Çıpan
FAND	=	Fânî, <i>Dîvân</i> , Abdülkadir Kayhan
FDAG	=	Fuzûlî, <i>Dîvân</i> , Abdülbâkî Gölpınarlı
FDAH	=	Fuzûlî, <i>Dîvân</i> , Abdülhakim Kılınç
FDKAK	=	Figânî, <i>Dîvân</i> , Abdülkadir Karahan
FDAT	=	Fütûhî, <i>Dîvân</i> , Dursun Ali Tökel
FDAY	=	Fenâyî, <i>Dîvân</i> , Alim Yıldız
FDBC	=	Fedâyî, <i>Dîvân</i> , Bilal Çakıcı

FDES	=	Fakîh, <i>Dîvân</i> , Ercan Sünger
FDFÇ	=	Fevzî, <i>Dîvân</i> , Fazilet Çöplüoğlu
FDHG	=	Fasîhî, <i>Dîvân</i> , Haluk Gökalkp
FDİŞ	=	Fedâî, <i>Dîvân</i> , İsmet Şanlı
FDKA	=	Fuzûlî, <i>Dîvân</i> , Kenan Akyüz - Sedit Yüksel v.d
FDKŞ	=	Feridûn, <i>Dîvân</i> , Kadriye Şimşek
FDMA	=	Bosnalı Fâzıl, <i>Dîvân</i> , Mehmet Akif Duman
FDME	=	Fatin, <i>Dîvân</i> , Mehtap Erdoğan
FDMU	=	Fedâyî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Urhan
FDND	=	Fevzî, <i>Dîvân</i> , Nilgün Dođramacı
FDYK	=	Fevzî, <i>Dîvân</i> , Yunus Kaplan
FDYŞ	=	Abdullah Ferdî, <i>Dîvân</i> , Yılmaz Şentürk
FHŞA	=	Firâkî, <i>Hüsrev ü Şîrin</i> , Asuman Bayram
FHŞB	=	Fahrî, <i>Hüsrev ü Şîrin</i> , Barbara Flemming
FHŞÖ	=	Fahrî, <i>Hüsrev ü Şîrin</i> , Özlem Güneş
FKDM	=	Feyzî-i Kefevî, <i>Dîvân</i> , Muvaffak Eflatun
FLMN	=	Fuzûlî, <i>Leylâ ve Mecnûn</i> , Muhammet Nur Doğan
FMDF	=	Fâik Mahmûd, <i>Dîvân</i> , Fatma Koçak
FMEG	=	Fedâyî Mehmed Dede, <i>Mantık-i Esrâr</i> , Güler Doğan Averbek
FÖHB	=	Fâik Ömer Efendi, <i>Dîvân</i> , Hande Büyükkaya
FPAY	=	Ferhâd Paşa, <i>Dîvân</i> , Ali Yıldız
FPFN	=	Ferhâd Paşa, <i>Dîvân</i> , Fatih Nacar
FRİB	=	İsmâ'il Hakkı Bursevî, <i>Ferâhü'r-rûh</i> , Murat Karavelioğlu
FRKN	=	Firdevsî-i Rûmî, <i>Kutb-nâme</i> , İbrahim Olgun - İsmet Parmaksızoğlu
FŞKE	=	<i>Fâti'h'in Şiirleri</i> , Kemal Edib Kürkçüoğlu
FVBH	=	Filibeli Vecdî, <i>Dîvân</i> , Bahir Selçuk - Hasan Kavruk
GADK	=	Giritli 'Aşkî, <i>Dîvân</i> , Kadir Alper
GAKA	=	Gelibolulu 'Âlî, <i>Dîvân (Varîdatü'l-enika)</i> , Kudret Altun
GAMM	=	Gelibolulu 'Âlî, <i>Mihr ü Mâh</i> , Ahmet İçli
GARS	=	Gelibolulu 'Âlî, <i>Riyâzü's-sâlikîn</i> , İ. Hakkı Aksoyak
GATU	=	Gelibolulu Âlî, <i>Tuhfetü'l-'uşşâk</i> , İ. Hakkı Aksoyak
GBDM	=	Gül Baba Misâlî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Dede
GDAT	=	Garîbî, <i>Dîvân</i> , Vedat Ali Tok
GDFB	=	Garâmî, <i>Dîvân</i> , Fatih Başpınar
GDMB	=	Günehkâr, <i>Dîvân</i> , Murat Bilge
GDSK	=	Sa'îd Giray, <i>Dîvân</i> , Saadet Karaköse
GKME	=	Gedizli Kabûlî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Erdoğan
GMAD	=	Gelibolulu Âlî, <i>Dîvânlar</i> , İsmail Hakkı Aksoyak
GMŞM	=	<i>Mecmû'a-i Eş'âr</i> , Galata Mevlevîhânesi 161, Erol Sarıca
GMTK	=	Gülşehrî, <i>Mantiku't-tayr</i> , Kemal Yavuz

GNKY = Âşık Paşa, *Garîb-nâme*, Kemal Yavuz
 GNMÖ = *Gazavât-nâme-i Midilli*, Ömer Özkan
 GNNK = Ganî-zâde Nâdirî, *Dîvân*, Numan Külekçi
 GNŞN = Ganî-zâde Nâdirî *Şeh-nâme*, Numan Külekçi
 GPNM = Güvâhî, *Pend-nâme*, Mehmet Hengirmen
 GSDN = Gelibolulu Sürûrî, *Dîvân*, Niyazi Ünver
 GSÖK = Gülşenî-i Saruhânî, *Dîvân*, Özlem Kulat
 GZGM = Gelibolulu Za'îfî *Gazavât-ı Sultân Murâd* Mehmet Sarı
 HAHB = Hersekli Ârif Hikmet Beğ, *Dîvân*, Hacı Ali Şahin
 HAPD = Hâfız Ahmed Paşa, *Dîvân*, Adem Uysal
 HATS = Hersekli Ârif Hikmet Beğ, *Dîvân*, Tevfik Sütçü
 HBDA = Hayâlî Beğ, *Dîvân*, Ali Nihad Tarlan
 HBDB = Hayâlî Beğ, *Dîvân*, Büşra Çelik Vural
 HBDT = Hüseyin Baykara, *Dîvân*, Talip Yıldırım
 HCDM = Hulûsî-i Celvetî, *Dîvân*, Müslüm Yılmaz
 HCHŞ = Bursalı Celilî, *Hüsrev ü Şîrin*, Şevkiye Kazan
 HCLM = Bursalı Celilî, *Leylâ ve Mecnûn*, Şevkiye Kazan Nas
 HÇİS = Hidâyet Çelebi, *Dîvân*, İbrahim Sona
 HDAA = Hâmî, *Dîvân*, Âdem Altay
 HDAE = Hikmetî, *Dîvân*, Aysel Eğri
 HDAŞ = Alî Handî, *Dîvân*, Ayten Şenyurt
 HDBY = Hilâlî, *Dîvân*, Bahri Yağmur
 HDCA = Hanîf İbrâhîm, *Dîvân*, Cemal Aksu
 HDEB = Hakîkî, *Dîvân*, Erdoğan Boz
 HDES = Hâşimî, *Dîvân*, Engin Selçuk
 HDFD = Handânî, *Dîvân*, Funda Dalbudak
 HDFM = Hayretî, *Dîvân*, Ferhat Musluoğlu
 HDGK = Hafid, *Dîvân*, Gülmedine Koç Acar
 HDHG = Hâzık, *Dîvân*, Hüseyin Güftâ
 HDHÜ = Hafid, *Dîvân*, Hacer Ünal
 HDİŞ = Hilâlî, *Dîvân*, İsmet Şanlı
 HDMÇ = Hayretî, *Dîvân*, Mehmed Çavuşoğlu
 HDMK = Hüdâyî-i Kadîm, *Dîvân*, Mustafa Kaçalın
 HDMÖ = Handânî, *Dîvân*, Murat Öztürk
 HDÖÖ = Handî, *Dîvân*, Ömer Özkan
 HDÖZ = Hecrî, *Dîvân*, Ömer Zülfe
 HDŞÖ = Hafid, *Dîvân*, Şenay Özkan
 HDŞS = Sûdî-i Bosnavî, *Şerh-i Dîvân-i Hâfiz*, Sibel Özer
 HDZV = Hevâyî, *Dîvân*, Zehra Vildan Çakır
 HECM = Halebli Edîb, *Dîvân*, Cafer Mum

HEÇD = Hâlet Efendi, *Dîvân*, İbrahim Çetin Derdiyok
 HELD = Helâkî, *Dîvân*, Mehmed Çavuşoğlu
 HFNO = Halîlî, *Firkat-nâme*, Orhan Kemal Tavukçu
 HHAE = Hamdullah Hamdî, *Dîvân*, Ali Emre Özyıldırım
 HHKÇ = Hamdullah Hamdî, *Kıyafet-nâme*, Çiğdem Uslu
 HHLM = Hamdullah Hamdî, *Leylâ vü Mecnûn*, Güler Doğan Averbek
 HHTU = Hamdullah Hamdî, *Tuhfetü'l-'uşşâk*, Mustafa Güneş
 HHYZ = Hamdullah Hamdî, *Yûsuf ve Zelihâ*, Zehra Öztürk
 HKHA = *Haşmet Külliyyatı*, İsmail Hakkı Aksoyak
 HKMD = Hüdâyî-i Kadîm, *Dîvân*, Mehmet Demiralay
 HMED = Hakîm Mehmed Efendi, *Dîvân*, Mehmet Çakırcı
 HMNB = Hisâlî *Metâli 'ü'n-nezâir*, Bilge Kaya
 HMVS = Hâşimî, *Mihr ü Vefâ*, Sâlih Uçak
 HNAŞ = İbrâhîm b. Balı, *Hikmet-nâme* Ali Şeylan
 HNİB = İbrâhîm b. Balı, *Hikmet-nâme* Mustafa Altun
 HNMK = Nâbî, *Hayriyye*, Mahmut Kaplan
 HNSY = Hevâyî, *Nazîre Dîvân*, Sinan Yıldırım
 HRDN = Harputlu Rahmî, *Dîvân*, Naci Onur
 HSDB = *Hasbihâl-i Sâfi*, Dilek Batislam
 HŞKD = Harîmî (Şehzâde Korkud), *Dîvân*, Öykü Akın
 HŞSD = *Hafî'nin Şiirleri*, Sedanur Dinçer
 HTAO = Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i 'Osmân*, Necdet Öztürk
 HTYZ = Hatâyî-i Tebrizî, *Yûsuf ü Züleyhâ*, Recep Demir
 HZMS = Hafî, *Zâdü'l-me'âd*, Secaattin Tural
 İAME = *İslâm Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Bakanlığı
 İAPD = İzzet Ali Paşa, *Dîvân*, İrfan Aypay
 İAPF = İzzet Ali Paşa, *Dîvân*, Fatma Sabiha Kutlar
 İÇAY = Üsküplü İshâk Çelebi, *Dîvân*, Ali Yıldırım
 İDBÇ = İlmî, *Dîvân*, Bekir Çetinkaya
 İDTS = İsmetî, *Dîvân*, Tülay Söğüt
 İMHA = İslâmî, *Mesnevî*, İsmail Hakkı Aksoyak
 İTİC = İntizâmî, *Tuhfetü'l-ihvân*, Cihan Okuyucu - Sadık Yazar
 KADA = Karamanlı Aynî, *Dîvân*, Ahmet Mermer
 KBME = Kadî Bürhâneddîn, *Dîvân*, Muharrem Ergin
 KBMK = Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, Mustafa Kaçalın
 KBÖF = Ömer Fuâdî, *Kitâb-i Bülbüliyye*, İlyas Yazar
 KCHŞ = Karakoyunlu Cihân Şâh Hakîkî, *Dîvân*, Muhsin Macit
 KDAÇ = Kelîm, *Dîvân*, Ahmet Çelen
 KDAY = Kâmî, *Dîvân*, Ali Yıldırım
 KDİY = Tokatlı Kânî, *Dîvân*, İlyas Yazar

KDMA	=	Kâmî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Uğurlu Arslan
KDMÇ	=	Kavsî, <i>Dîvân</i> , Mümine Çakır
KDME	=	Tokatlı Kânî, <i>Dîvân</i> , Muhittin Eliaçık
KDMK	=	Kelâmî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Karlitepe
KDMU	=	Kâimî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Uğur Aydın
KDSK	=	Kâdî, <i>Dîvân</i> , Serdar Kayalar
KFLM	=	Kâf-zâde Fâizî, <i>Leylâ vü Mecnûn</i> , Fatih Elçi
KFMÖ	=	Kara Fazlî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Özkat
KFNF	=	Kıvâmî, <i>Fetih-nâme</i> , Franz Babinger
KİMD	=	Keçeci-zâde ‘İzzet Molla, <i>Dîvân</i> , Ömür Ceylan - Ozan Yılmaz
KMAK	=	<i>Mecmû’a</i> , Ahmet Kavaklıyazı
KMMD	=	Kıyâsî, <i>Mihr ü Mâh</i> , Dilek Aksoylu
KNDH	=	Karamanlı Nizâmî, <i>Dîvân</i> , Haluk İpekten
KPYS	=	Kemâl Paşa-zâde, <i>Dîvân</i> , Yekta Saraç
KPYZ	=	Kemâl Paşa-zâde, <i>Yûsuf ü Züleyhâ</i> , Mustafa Demirel
KPZD	=	Kemâl Paşa-zâde, <i>Dîvân</i> , Mustafa Demirel
KRDS	=	Rahmî (Kırımlı), <i>Dîvân</i> , Sevgi Elmas
KRPD	=	Koca Râgıb Paşa, <i>Dîvân</i> , Hüseyin Yorulmaz
KŞHD	=	<i>Kabûlî’nin Şiirleri</i> , Hidayet Duyar
KÜDR	=	Kemâl-i Ümmî, <i>Dîvân</i> , Ramazan Sarıççek
KÜSB	=	Kemal-i Ümmî, <i>Dîvân</i> , Sefa Balbaba
KZFD	=	Kâf-zâde Fâizî, <i>Dîvân</i> , H. İbrahim Okatan
KZMÇ	=	<i>Kasâid-i Zâtî</i> , Mehmed Çavuşoğlu
KZMS	=	Kâtib-zâde Mustafa Sâkib, <i>Dîvân</i> , Mehmet Kırbıyık
LÇDH	=	Lâmi‘î Çelebi, <i>Dîvân</i> , Hamit Bilen Burmaoğlu
LÇFN	=	Lâmi‘î Çelebi, <i>Ferhâd-nâme</i> , Hasan Ali Esir
LÇSA	=	Lâmi‘î Çelebi, <i>Salamân ü Absâl</i> , Erdoğan Uludağ
LÇVR	=	Lâmi‘î Çelebi, <i>Veys ü Râmîn</i> , Fatma Zehra Kavukçu
LDİK	=	Lebîb-i Âmidî, <i>Dîvân</i> , İdris Kadioğlu
LDKS	=	Livâyî, <i>Dîvân</i> , Köksal Seyhan
LDOK	=	Lebîb-i Âmidî, <i>Dîvân</i> , Orhan Kurtoğlu
LGDA	=	Leskofçalı Gâlib, <i>Dîvân</i> , Ahmet Hamit Yıldız
LGSS	=	Levhî, <i>Gazavât-nâme-i Sultân Süleymân</i> , Ayşe Tuba Tokay
LHDM	=	Leylâ Hanım, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
LHED	=	Lâmekânî Hüseyin Efendi, <i>Dîvân</i> , Halil İbrahim Tuğluk
LHLM	=	Lârendeli Hamdî, <i>Leylâ ve Mecnûn</i> , Belal Saber
LİMA	=	Lebîb-i İstanbulî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
MABD	=	Muhyiddîn Abdâl, <i>Dîvân</i> , Bayram Durbilmez
MASM	=	Muhibbû'l-Âmidî, <i>Dîvân</i> , Süha Mintaka
MCDM	=	Manastırlı Celâlî, <i>Dîvân</i> , Murat Güneş

MCKH	=	Manastırlı Celâlî, <i>Kitâb-i Hüsn-i Yûsuf</i> , Burcu Patan
MCMN	=	Manisalı Câmî, <i>Muhabbet-nâme</i> , Esat Harmancı
MCVA	=	Manisalı Câmî, <i>Vâmuk ü Azrâ</i> , Selami Ece
MÇHN	=	Muhyiddîn Çelebî, <i>Hızır-nâme</i> , Zehra Alay
MÇVG	=	Mustafa Çelebi, <i>Varka ve Gülşâh</i> , Ayşe Yıldız
MDAM	=	Mezâkî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Mermer
MDAT	=	Muhîti, <i>Dîvân</i> , Abdullah Tataroğlu
MDCA	=	Muhibbî, <i>Dîvân</i> , Coşkun Ak
MDEA	=	Meâlî, <i>Dîvân</i> , Edith Gülçin Ambros
MDEE	=	Münîrî, <i>Dîvân</i> , Ersen Ersoy
MDEG	=	Mislî, <i>Dîvân</i> , Emrah Gökçe
MDEY	=	Müslimî, <i>Dîvân</i> , Enes Yıldız
MDGK	=	Mekkî, <i>Dîvân</i> , Gürcan Karapanlı
MDGT	=	Mu‘îdî, <i>Dîvân</i> , Gülçin Tanrıbuyurdu
MDKY	=	Muhibbî, <i>Dîvân</i> , Kemal Yavuz - Orhan Yavuz
MDMA	=	Muhyî (Fenârî-zâde), <i>Dîvân</i> , Mustafa Arslan
MDMA	=	Mecdî, <i>Dîvân</i> , Muzaffer Kılıç
MDMM	=	Mesîhî, <i>Dîvân</i> , Mine Mengi
MDNK	=	Müdâmî (<i>Kefeli</i>), <i>Dîvân</i> , Nilüfer Kol
MDNS	=	Medhî, <i>Dîvân</i> , Nezihe Seyhan
MDÖŞ	=	Meylî, <i>Dîvân</i> , Özer Şenödeyici, Ahmet Akdağ
MDSK	=	Antakyalı Münîf, <i>Dîvân</i> , Sabahattin Küçük
MDŞD	=	Mânî, <i>Dîvân</i> , Şener Demirel
MDYA	=	Meşhûrî, <i>Dîvân</i> , Yaşar Aydemir - Halil Çeltik
MDZT	=	Ahmed Müsellem, <i>Dîvân</i> , Zafer Topak
MEAE	=	<i>Mecmû’a-i Eş‘ar</i> , Fatih 3849, Arzu Erpik
MEDC	=	Mürekkepçi Enverî, <i>Dîvân</i> , Cemal Kurnaz - Mustafa Tatçı.
MEGP	=	Mustafa Efendi, <i>Gülşen-i Pend</i> , Mehmet Sait Çalka
MEMK	=	<i>Mecmû’a-i Eş‘ar</i> , Muhammet Karaman
MEMP	=	<i>Mecmû’a-i Eş‘ar</i> , Mehmet Pektaş
MESŞ	=	<i>Mecmû’a-i Eş‘ar</i> , Sezgin Şirin
MEZÖ	=	<i>Mecmû’a-i Eş‘ar</i> , Zehra Öztürk
MGAE	=	<i>Mecdî Mehmed Efendi’nin Gazelleri</i> , Ayşe Derya Eskimen
MHDM	=	Mihri Hatun, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
MHDS	=	Mihri Hatun, <i>Dîvân</i> , Sadık Armutlu
MHED	=	Mehmed Hâlis Efendi, <i>Dîvân</i> , Muammer Atıcı
MINS	=	Mehmed, <i>‘İşk-nâme</i> , Sedît Yüksel
MKAE	=	Keçeci-zâde ‘İzzet Molla, <i>Mihnet-keşân</i> , Ali Emre Özyıldırım
MKAK	=	<i>Manzûme-i Keskin</i> , Atabey Kılıç
MKGS	=	<i>Mecmû’a-i Kasâid ve Gazeliyyât</i> , Sait Yilter

MKMA	=	<i>Manzûm Kitâb-ı Mesnevî-i Ahmed</i> , Şaban Şahinbay
MKTM	=	<i>Mecmû'a-i Kasâid-i Türkiyye</i> , Murat Karavelioğlu
MLMZ	=	<i>Mu'ammâ ve Lügaz Mecmû'ası</i> , Zuhâl Yener
MMAK	=	<i>Mevhûb-i Mahbûb</i> , Ahmet Kartal
MMBK	=	<i>Müfîd ü Muhtasar</i> , Bilal Kemikli
MMMK	=	<i>Mu'înî, Mesnevî-i Murâdiyye</i> , Kemal Yavuz
MMSN	=	<i>Münîrî, Siyer-i Nebî</i> , Ümran Ay
MNAK	=	<i>Mirzâ-zâde Neylî, Dîvân</i> , Atabey Kılıç
MNCB	=	<i>Muhibbî'ye Nazîreler</i> , Cemal Bayak.
MNEH	=	<i>Mi'râc-i Nebî</i> , Enver Hacıhaliloğlu
MNHD	=	<i>Mi'râc-nâme</i> , Hayati Develi
MNHG	=	<i>Mecmû'a-i Nezâyir</i> , Hasan Gültekin
MNMC	=	Ömer b. Mezîd, <i>Mecmû'a-i Nezâir</i> , Mustafa Canpolat
MNMD	=	<i>Mi'râc-nâme-i İbrâhîm Beg</i> , Musa Duman
MNMT	=	<i>Niyâzî, Mansûr-nâme</i> , Mustafa Tatçı
MNÖG	=	<i>Ma'zeret-nâme</i> , Özlem Güneş
MNPD	=	Mahmûd Nedîm Paşa, <i>Dîvân</i> , M. Akif Kürkçüoğlu
MPEB	=	Muvakkit-zâde Pertev, <i>Dîvân</i> , Ekrem Bektaş
MPRA	=	Mürîdî, <i>Pend-i Ricâl</i> , Atabey Kılıç
MŞED	=	Mehmed Şerîf Efendi, <i>Dîvân</i> , Ömer Gökhan Yağcı
MŞHA	=	Mahremî, <i>Şeh-nâme</i> , Hatice Aynur
MŞPN	=	Mu'îdî, <i>Şem'ü Pervâne</i> , Nihal Kara
MUAE	=	Ârif, <i>Mürşidü'l-ubbâd</i> , Abdurrahim Elveren
MZMG	=	Mostarlı Ziyâî, <i>Dîvân</i> , Müberra Gürgendereli
MZŞS	=	Mostarlı Ziyâî, <i>Kıssa-i Şeyh San'an</i> , Müberra Gürgendereli
NAAD	=	Nakşî Ali Akkirmânî, <i>Dîvân</i> , Hikmet Atik
NAAE	=	Ârif, <i>Nûsha-i Âlem</i> , Abdurrahim Elveren
NAHH	=	Nev'î-zâde Atâyî, <i>Heft-h'ân</i> , Turgut Karacan
NASE	=	Nev'î-zâde Atâyî, <i>Sohbetü'l-ebkâr</i> , Muhammet Yelten
NASK	=	Nev'î-zâde Atâyî, <i>Dîvân</i> , Saadet Karaköse
NASN	=	Nev'î-zâde Atâyî, <i>Sâkî-nâme</i> , Muhammet Kuzubaş
NBDA	=	Necâtî Beğ, <i>Dîvân</i> , Ali Nihad Tarlan
NBMK	=	Necâtî Beğ, <i>Dîvân</i> , Mustafa Kaçalın
NDAB	=	Nigârî, <i>Dîvân</i> , Azmi Bilgin
NDAF	=	Nâbî, <i>Dîvân</i> , Ali Fuat Bilkan
NDAG	=	Nedîm, <i>Dîvân</i> , Abdülbaki Gölpınarlı
NDAT	=	Nigâhî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Tanyıldız - Mustafa Uğurlu Arslan
NDAY	=	Nâmî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Yenikale
NDEE	=	Nî'metî, <i>Dîvân</i> , Gülden Esra Ersöz
NDHA	=	Nesîmî, <i>Dîvân</i> , Hüseyin Ayan

NDLA	=	Nâşid, <i>Dîvân</i> , Lütfî Alıcı
NDMA	=	Nef'î, <i>Dîvân</i> , Metin Akkuş
NDMD	=	Nazîf, <i>Dîvân</i> , Murat Daraçık
NDMK	=	Neşâtî, <i>Dîvân</i> , Mahmut Kaplan
NDMT	=	Nev'î, <i>Dîvân</i> , Mertol Tulum - Ali Tanyeri
NDNÇ	=	Nisârî, <i>Dîvân</i> , Nagihan Çağlayan
NDNK	=	Nehcî, <i>Dîvân</i> , Neslihan Koç
NDÖS	=	Neşâtî, <i>Dîvân</i> , Ömer Savran
NDÖZ	=	Nâşid, <i>Dîvân</i> , Ömer Zülfe
NDSO	=	Nebzî, <i>Dîvân</i> , Sait Okumuş
NDSÖ	=	Nâtîkî, <i>Dîvân</i> , Sait Özer
NDÜA	=	Nakşî İbâhîm, <i>Dîvân</i> , Emrah Ayhan
NHHH	=	Nev'î, <i>Hasb-i Hâl</i> , Hande Özer
NKDH	=	Nâ'ilî-i Kadîm, <i>Dîvân</i> , Haluk İpekten
NKHA	=	Nevres-i Kadîm, <i>Dîvân</i> , Hüseyin Akkaya
NKŞY	=	Nevres-i Kadîm, <i>Dîvân</i> , Şerife Yağcı
NMDK	=	Niyâzî-i Mısırî, <i>Dîvân</i> , Kenan Erdoğan
NMGN	=	Nigdeli Muhibbî, <i>Gül ü Nevrûz</i> , H. İbrahim Delice
NMNA	=	Nahîfî, <i>Mevlidü'n-nebî</i> , Adem Ceyhan
NMTZ	=	Nev'î, <i>Münâzara-i Tütü vü Zâg</i> , Ömer Zülfe - Hakan Taş
NNFD	=	Nihânî Nacak Fâzıl, <i>Dîvân</i> , Mesut Dursun
NRMÖ	=	Neccar-zâde Rızâ, <i>Dîvân</i> , Mehmet Özdemir
NTEB	=	Nâlî, <i>Tuhfetü'l-emsâl</i> , Bahir Selçuk
NVNY	=	<i>Nuhbe-i Vehbî</i> , Necmettin Yurtseven
OŞDY	=	Osman Şems, <i>Dîvân</i> , Yusuf Yıldırım
OTSS	=	Osman-zâde Tâib, <i>Dîvân</i> , Sâlih Sâdâvî
PBKG	=	<i>Pervâne Bey Mecmû'ası</i> , Kâmil Ali Gıynaş
PHÖE	=	Peşteli Hisâlî, <i>Dîvân</i> , Özlem Ercan
PNDE	=	Priştineli Nûrî, <i>Dîvân</i> , Esra Egüz
PNKA	=	Nazmî, <i>Pend-nâme</i> , Kudret Altun
PSMA	=	Prizrenli Sûzî, <i>Mihaloğlu Âlî Beğ Gazavât-nâmesi</i> , A. Sırrı Levend
PZMA	=	Zarîfî, <i>Pend-nâme</i> , Mehmet Arslan
RABD	=	Resmî Ali Baba, <i>Dîvân</i> , Saime Arslan
RAÇD	=	Râmî Abdurrahman Çelebî, <i>Dîvân</i> , Fatma Zehra Kavukçu
RADA	=	Refî'î 'Âmidî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Aydemir
RBMK	=	Rifâ'î, <i>Bûlbûl-nâme</i> , Mustafa Kaçalın
RDAB	=	Râşid, <i>Dîvân</i> , Ayşe Balkan
RDAM	=	Rahîmî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Mermer
RDDI	=	Rağmî, <i>Dîvân</i> , Dilek Işıkkhan
RDFY	=	Rehâyî, <i>Dîvân</i> , Fatih Yerdemir

RDMA = Rıfkî, *Dîvân*, Mevlüt Altınoluk
 RDMÇ = Revânî, *Dîvân*, Mehmed Çavuşoğlu
 RDME = Râzî (Ankaralı), *Dîvân*, Mustafa Erdoğan - Mehmet Şahin
 RDMG = Rezmî, *Dîvân*, Mehmet Gürbüz
 RDMT = Rızâî, *Dîvân*, Mümin Topçu
 RDMY = Resmî, *Dîvân*, Müslüm Yılmaz
 RDNT = Adnî Receb Dede, *Nahl-i Tecellî*, Ahmet Topal
 RDSE = Râmî, Abdurrahman Çelebi, *Dîvân*, M. Sadık Erdağı
 RDZA = Revânî, *Dîvân*, Ziya Avşar
 REFK = *Ravzatü'l-envâr*, Fatih Köksal
 REKİ = *İstanbul Ansiklopedisi*, Reşad Ekrem Koçu
 RFAT = Rahmî ve Fevrî, *Divan Şiiri*, Ali Nihad Tarlan
 RİAM = *Revnaku'l-islâm*, Abid Nazar Mahdum
 RİEA = Revânî, *İşret-nâme*, Cevdet Eralp Alışık
 RKBA = Refî'-i Kâlâyî, *Dîvân*, Bilal Alpaydın
 RMAD = Re'fet Mehmed Azîz, *Dîvân*, M. Nuri Kardaş
 RŞEH = Rûz-nâmece-zâde Şinâsî, *Dîvân*, Esat Harmancı
 RŞFT = Rahmî, *Şehrengîz-i Yenişehir*, Fatih Tıgılı
 RŞÜŞ = Rûmî, *Şirin ü Şirûye*, Enfel Doğan - Feryal Korkmaz
 RZDK = Rumelili Za'îfî, *Dîvân*, Kâmil Akarsu
 SADİ = Sultan I. Ahmed (Bahtî), *Dîvân*, İsa Kayaalp
 SADS = Sürûrî-i 'Acem, *Dîvân*, Saule Şaripbekova
 SAHY = Subhî-zâde 'Abdî, *Dîvân*, Hakan Yalap
 SAMA = Sâmi, *Âsaf-nâme*, Mehmet Arslan
 SBDH = Sehî Beğ, *Dîvân*, Hakan Yekbaş
 SBDM = Sehî Beğ, *Dîvân*, Müslüm Yılmaz
 SBHB = Sehî Beğ, *Heşt Bihişt*, Haluk İpekten - Günay Kut v.d.
 SCDÖ = Seyyîd Câzım, *Dîvân*, Ahmet Özbek
 SÇMY = Süleymân Çelebi, *Mevlid*, Yakup Yılmaz
 SÇVN = Süleymân Çelebi, *Vesîletü'n-necât*, Ahmet Ateş
 SDAİ = Mirzâ-zâde Sâlim, *Dîvân*, Adnan İnce
 SDAK = Selâmî, *Dîvân*, Ayşe Kaya
 SDCB = Sehâbî, *Dîvân*, Cemal Bayak
 SDEA = Sütûrî, *Dîvân*, Emine Adaş
 SDED = Sehmî, *Dîvân*, Elif Dirican
 SDEE = Sükkerî, *Dîvân*, Erdoğan Erol
 SDEH = Süheylî, *Dîvân*, Esat Harmancı
 SDFÖ = Servet, *Dîvân*, Fatih Mehmet Özdemir
 SDFS = Sâmi (Arpaemîni-zâde), *Dîvân*, Fatma Sabiha Kutlar
 SDHY = Sun'î, *Dîvân*, Halil İbrahim Yakar

SDMC = Ahmed Sûzî, *Dîvân*, Metin Ceylan
 SDSK = Selâmî, *Dîvân*, Serpil Kayya
 SDZY = Sevdâyî, *Dîvân*, Zübeyde Yaşar
 SEBZ = Sebzî, *Dîvân*, Hakan Yekbaş
 SGHK = *Sebzî'nin Gazelleri*, İbrahim Hakan Karataş
 SHMA = Hümâmî, *Sî-nâme*, Mustafa Altun
 SİZD = Sa'dî ('Îsâ-zâde), *Dîvân*, Fatma Sabiha Kutlar
 SKFÖ = Nef'î, *Sihâm-i Kazâ*, Furkan Öztürk
 SKMK = Nef'î, *Sihâm-i Kazâ*, Mustafa Kaçalın
 SLMC = Sevdâî, *Leylâ ve Mecnûn*, Cemal Bayak
 SMDD = Sâkıb Mustafa Dede, *Dîvân*, Ahmet Arı
 SNCD = Mes'ûd b. Ahmed, *Süheyl ü Nevbahâr*, Cem Dilçin
 SPDM = Sıdkî Paşa, *Dîvân*, Mehtap Erdoğan
 SPTM = Sinan Paşa, *Tazarru'-nâme*, Mertol Tulum
 SRHE = Sahhâf Rüşdî, *Dîvân*, Hatice Ekici
 SSAA = Senâyî, *Süleymân-nâme*, Mesut Bayram Düzenli - Ahmet Akgül
 SSKA = Sabâyî, *Sırât-i Müstakîm*, Kadir Atlansoy
 SSKB = *Sübha-i Sıbyân*, Kemal Baş
 SŞBG = Sûdî-i Bosnavî, *Şerh-i Bôstân*, Bedriye Gülay Açar
 SŞÖZ = *Selîkî'nin Şiirleri*, Ömer Zülfe
 STAU = *Sürûrî'nin Tarihleri*, Ahmet Uslu
 SÜÖS = Sabâyî, *Üveys-nâme*, Ömer Savran
 SVAY = Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân*, Ahmet Yenikale
 SVDH = Seyyid Vehbî, *Dîvân*, Hamit Dikmen
 SVŞE = Sünbül-zâde Vehbî *Şevk-engîz*, Bahadır Süreli
 SZMÜ = *Sergüzeşt-i Za'îfî*, Mehmet Ali Üzümcü
 SZPD = Ahmed Sâdık Ziver Paşa, *Dîvân*, Suzan Ay
 ŞARÇ = Şânî-zâde Atâ'ullah, *Dîvân*, Rabia Çipiloğlu
 ŞBEU = Şeyhülislâm Bahâyî, *Dîvân*, Erdoğan Uludağ
 ŞDEC = Şühûdî, *Dîvânçe*, Ertuğrul Can
 ŞDHB = Şeyhî, *Dîvân*, Halit Biltekin
 ŞDMİ = Şeyhî, *Dîvân*, Mustafa İsen
 ŞDMK = Şem'î, *Dîvân*, Murat Karavelioğlu
 ŞDON = Şeyhî Mehmed Efendi, *Dîvân*, Oktay Nar
 ŞDSA = Şefî'î, *Dîvân*, Songül Aydın Yağcıoğlu
 ŞDŞB = Şehdî, *Dîvân*, Şeyda Bayındır
 ŞDŞD = Şehrî (Ali Çelebi), *Dîvân*, Şener Demirel
 ŞDYT = Şühî, *Dîvân*, Yılmaz Top
 ŞFNÖ = Şâhî, *Ferhâd-nâme*, Nurgül Özcan
 ŞGDA = Şeyh Gâlib, *Dîvân*, Abdülbaki Gölpınarlı

ŞGHA	=	Şeyh Gâlib, <i>Hüsn ü Aşk</i> , Muhammet Nur Doğan
ŞGMK	=	Şeyh Galib, <i>Dîvân</i> , Muhsin Kalkışım
ŞGNO	=	Şeyh Gâlib, <i>Dîvân</i> , Naci Okçu
ŞHDM	=	Şeref Hanım, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
ŞHFH	=	Şeyhoğlu Mustafa, <i>Hurşîd ü Ferahşâd</i> , Hüseyin Ayan
ŞHNF	=	Şeyhî, <i>Har-nâme</i> , Faruk K. Timurtaş
ŞHŞF	=	Şeyhî, <i>Hüsrev ü Şîrîn</i> , Faruk K. Timurtaş
ŞHYZ	=	Şeyyâd Hamza, <i>Yûsuf ve Zelîha</i> , İbrahim Taş
ŞMEH	=	Şerîfî Mehmed Efendi, <i>Hilye</i> , Sadık Yazar - Ali Yıldız
ŞMFB	=	<i>XVI. Yüzyıla Ait Bir Şair Mecmû'ası</i> , Firuze Bozkurt
ŞMMB	=	<i>Şiir Mecmû'ası</i> , Mehmet Büküm
ŞMMS	=	<i>Şiir Mecmû'ası</i> , Mehmet Sait Yavuz
ŞMÖG	=	<i>Şiir Mecmû'ası</i> , Özlem Seçkin Güteryüz
ŞSSH	=	Şemseddîn-i Sivâsî, <i>Süleymân-nâme</i> , Hüseyin Akkaya
ŞYDH	=	Şeyhülislâm Yahyâ, <i>Dîvân</i> , Hasan Kavruk
TABD	=	Tâlib Ahmed Bosnavî, <i>Dîvân</i> , Sercay Sorgun
TADS	=	Trabzonlu 'Avnî, <i>Dîvân</i> , Selma Ülker
TAET	=	Tebrizli Ahmedî, <i>Esrar-nâme Tercümesi</i> , Tuba Ceylan
TAYZ	=	Tebrizli Ahmedî, <i>Yûsuf ü Züleyha</i> , Salih Kayık
TBAÇ	=	Türâbî, <i>Battal-nâme</i> , Abdülkadir Çolak
TCÇD	=	Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, <i>Dîvân</i> , İsmail Erünsal
TDGO	=	Ereğlîli Türâbî, <i>Dîvân</i> , Cihan Okuyucu
TDED	=	<i>Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi</i>
TDIA	=	<i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
TDKY	=	Tırsî (Şânî), <i>Dîvân</i> , Kadriye Yılmaz
TDNG	=	Tâli'î, <i>Dîvân</i> , Nusret Gedik
TDNY	=	Türâbî, <i>Dîvân</i> , Nagehan Yıldız
TDSO	=	Tecellî, <i>Dîvân</i> , Sebahat Deniz
TGHK	=	Tutmacî, <i>Gül ü Hüsrev</i> , Kâzım Yoldaş
THLM	=	Tebrizli Hakîrî, <i>Leylâ vü Mecnûn</i> , Ahmet Koçak
TKKA	=	<i>Tuhfe-i Kusûrî</i> , Kudret Altun
TMÇD	=	Tâib Mehmed Çelebi, <i>Dîvân</i> , Güler Doğan Averbek
TPAH	=	Âlî el-Hasenî, <i>Tercüme-i Pend-i 'Attâr</i> , Halil Sercan Koşık
TRMK	=	<i>Tuhfe-i Rûmî</i> , Mustafa Kaçalın
TŞAK	=	<i>Tuhfe-i Şâhidî</i> , Atabey Kılıç
TVAK	=	<i>Tuhfe-i Vehbî</i> , Atabey Kılıç
UDMİ	=	Usûlî, <i>Dîvân</i> , Mustafa İsen
UDÖA	=	Ubeydî, <i>Dîvân</i> , Ömer Arslan
UDŞÜ	=	Ubeydî, <i>Dîvân</i> , Şahabettin Ünlü
UMMF	=	Ûdî, <i>Mâcerâ-yi Mâh</i> , Fatma Sabiha Kutlar

ÜASU	=	Üsküdarlı 'Aşkî, <i>Dîvân</i> , Süreyya Uzun
ÜATU	=	Üsküplü Atâ, <i>Tuhfetü'l- 'uşşâk</i> , İ. Hakkı Aksoyak
ÜDMS	=	Ümîdî, <i>Dîvân</i> , Muhammed Selvi
ÜHBD	=	Üsküdarlı Hakkı Bey, <i>Dîvân</i> , Arzu Yıldırım
ÜİÇD	=	Üsküplü İshâk Çelebi, <i>Dîvân</i> , Mehmed Çavuşoğlu
ÜKDM	=	Üsküdarlı Kâşif, <i>Dîvânçe</i> , Mustafa Erdoğan
ÜMMD	=	Üsküdarlı Mustafa Ma'nevî, <i>Dîvân</i> , Mustafa Tatçı
ÜSAB	=	Ümmî Sinan, <i>Dîvân</i> , Azmi Bilgin
ÜSAY	=	Üsküdarlı Sâfî, <i>Şi'r-i Sâfî</i> , Alim Yıldız
ÜSDŞ	=	Üsküdarlı Sırrî, <i>Dîvân</i> , Şevkiye Kazan
VDAM	=	Vecdî, <i>Dîvân</i> , Ahmet Mermer
VDGT	=	Vuslatî, <i>Dîvân</i> , Gülcan Tamdır
VDHT	=	Vusûlî, <i>Dîvân</i> , Hakan Taş
VDHT	=	Vahyi, <i>Dîvân</i> , Hakan Taş
VDMA	=	Visâlî (Erzincanlı), <i>Dîvân</i> , Mehmet Akif Gözütok
VDMÇ	=	Vasfî, <i>Dîvân</i> , Mehmed Çavuşoğlu
VDYÖ	=	Dimetokalı Vahdetî, <i>Dîvân</i> , Yılmaz Öztürk
VHDF	=	Vâlî, <i>Hüsn ü Dil</i> , Fatih Köksal
VHYY	=	Vücûdî, <i>Hayâl ü Yâr</i> , Yaşar Aydemir
VNEY	=	<i>Vasiyet-i Nûşirevân</i> , Emine Yeniterzi
YAÇA	=	Yetim Ali Çelebi (Yetimî), <i>Dîvân</i> , Ali Aktaş
YALT	=	Yenişehirli Avnî, <i>Dîvân</i> , Lokman Turan
YAZP	=	Yetim Ali Çelebi (Yetimî), <i>Dîvân</i> , Zehrâ Piroğlu
YBGA	=	Yahyâ Beğ, <i>Gülşen-i Envâr</i> , Ayşe Sağlam
YBGE	=	Yahyâ Beğ, <i>Gülşen-i Envâr</i> , İbrahim Doğanıyigit
YBYZ	=	Yahyâ Beğ, <i>Yûsuf ve Zelîhâ</i> , Mehmed Çavuşoğlu
YDAY	=	Yüsrî, <i>Dîvân</i> , Aslıhan Yıldız
YDEB	=	Yahyâ Beğ, <i>Dîvân</i> , Esra Bozyiğit
YDMÇ	=	Yahyâ Beğ, <i>Dîvân</i> , Mehmed Çavuşoğlu
YDMK	=	Yûnus Emre, <i>Dîvân</i> , Mustafa Kaçalın
YDMT	=	Yûnus Emre, <i>Dîvân</i> , Mustafa Tatçı
YDÖZ	=	Yakînî, <i>Dîvân</i> , Ömer Zülfe
YMVG	=	Yûsuf-i Meddâh, <i>Varka ve Gülşâh</i> , Grace Martin Smith
YNDM	=	Yahyâ Nazîm, <i>Dîvân</i> , Mehmet Şimşek
YZDD	=	Şeyyâd Hamza, <i>Yûsuf ü Zelîhâ</i> , Dehri Dilçin
ZBBM	=	Za'îfî, <i>Bâg-i Bihîşt</i> , Mehmet Emin İnan
ZÇTG	=	Zarîfî (Çorlulu), <i>Dîvân</i> , Gülşah Taşkın
ZDAK	=	Zuhûrî, <i>Dîvân</i> , Asiye Kahraman
ZDAN	=	Zâtî, <i>Dîvân</i> , Ali Nihad Tarlan
ZDEK	=	Zâik, <i>Dîvân</i> , Engin Karakoyun

ZDHF	=	Şeyh Zekâî (Oruç Baba), <i>Dîvân</i> , Harid Fedai
ZDHK	=	Zîver (İbrâhîm), <i>Dîvân</i> , Hasan Kaplan
ZDKS	=	Zîver (Ahmed), <i>Dîvân</i> , Kerim Sandal
ZDSK	=	Zekâî, <i>Dîvân</i> , Sinan Köseoğlu
ZKOK	=	<i>Zâtî'nin Kasideleri</i> , Orhan Kurtoğlu
ZMÜM	=	Zarîfî, <i>Mihr ü Mâh</i> , Vedat Nuri Turhan
ZŞÜP	=	Zâtî, <i>Şem' ü Pervâne</i> , Sadık Armutlu

DİĞER KISALTMA VE SEMBOLLER

=	= İstiare, eş anlam	ayr.	= Ayrıca	m.ö.	= Millattan önce	s.	= Sayfa
•	= Özellik	b.	= Beyit	mat.	= Matla'	ş.	= Şiir
+	= Birlikte	bk.	= Bakınız	mes.	= Mesnevî	şar.	= Şarkı
O	= Sembol	c.	= Cilt	msn.	= Müsemmen	şehr.	= Şehrengiz
X	= Tezat	d.	= Doğum	mua.	= Muamma	tah.	= Tahmis
←	= Benzetlenen	dok.	= Doktora	muh.	= Muhammes	tar.	= Tarih
→	= Benzeyen	g.	= Gazel	muk.	= Mukatta'	terc.	= Tercî'-bend
↔	= Benzeşen	h.	= Hicrî	mur.	= Murabba	terk.	= Terkîb-bend
↓	= Tezyif, aşağı	haz.	= Hazırlayan	müf.	= Müfred	tes.	= Tesdis
↑	= Yüceltme	hk.	= Hakkında	müs.	= Müseddes	tsb.	= Tesbî'
Δ	= Tevriye, cinas	Hz.	= Hazret	müsb.	= Müsebba'	tsn.	= Tesmîn
#	= Yorum	k.	= Kaside	müst.	= Müstezat	tuy.	= Tuyuğ
♪	= Ses uyumu	kit.	= Kit'a	nşr.	= Neşreden	vr.	= Varak
✕	= Mukayese	krş.	= Karşılaştır	nzm.	= Nazm	v.b.	= ve benzeri
❖	= Atasözü, deyim	Küt.	= Kütüphane	ö.	= Ölüm	v.d.	= ve devamı/diğeri
★	= Âdet ve inanç	lgz.	= Lugaz	res.	= Resim	y.l.	= Yüksek lisans
[...]	= Atlama	m.	= Miladî	rub.	= Rubâî		

H

HÂB bk. "Uyku"

HÂB-i BÂRÂN bk. "Yağmur uykusu"

HÂB-i GİRÂN bk. "Ağır uyku"

HÂB-i HAR-GÛŞ bk. "Tavşan uykusu"

HÂB-i SENGİN bk. "Ağır uyku"

HÂB-i VUSLAT bk. "Vuslat uykusu"

HÂBA VARMAK (h^wâba varmak)

İnsan ömrünün büyük bir kısmını işgal eden uyku, şiirin de önemli bir parçasını (bk. "Uyku") oluşturur. Bununla beraber âdeta bir orta oyunu gibi kurgulanıp örülen şiir geleneğinde şâhıslar kadrosunun her birine göre uykunun farklı bir yeri ve konumu belirlenmiştir. Âşık olanın bu dünyada uyku ve huzur yüzü görmesi mümkün olmadığı gibi uyku, Üsküdarlı 'Âşkî'nin *Ehl-i gafletdür gören dünyâ huzûrın nitekim / H^wâba varmayınca görmez merdüm-i bidâr seyr* ÜASU, g.116/2 beytinde ifade ettiği üzere çoğu zaman gaflet ehline yakıştırılan bir husustur. Bu sebeple Tâcî-zâde'nin bir mersiyesinde geçen *Göz yumdı cümle mülkden ü mâl ü mülketden / H^wâb-i huzûra vardı meger ol huçeste şâh* TCCD, k.31/3-10 beytindeki anlamıyla âşık belki ancak öldüğü zaman huzura kavuşup uykuya varabilir. Şiir dilinde âşığın uyku uyuması aşağıda örnekleri verileceği üzere ancak okuyucuya bazı mesajlar verebilme amacıyla geliştirilen ve çoğu zaman "h^wâba varsam" şeklinde farazî bir ifade yahut bir kurgu olarak yer alır. Bununla beraber gerek âşığın gerekse çevresindekilerin uykusu da onu huzursuz eder. Zira mesela Yahyâ Beg'in *H^wâba varmışken öpermiş dest-i cânâmı rakîb / Olur imiş uyur ardınca uyanıklar meded* YDMÇ, g.49/4 beytinde ifade ettiği üzere rakîbin uykuda sevgiliyi görmesi dahi ona ıztırap verir. Ancak kendisi de rüyasında fırsattan istifade sevgilinin dudağını öpme ümidiyle uyku uyuma hasreti çeker: *Dehânuş bûs idersem taymı çeşmüm h^wâba vardukça / Baña hışm eyleme cânâ meded fırsat zamânıdır* DUİÇ, g.178/2.

Uykunun şâhıslar kadrosuna göre dağılımı aşağıda ara başlıklar hâlinde birkaç örnekle verileceği gibi uyku kavramının geçtiği beyitlerde yer alan tamamlayıcı unsurlar da yine aşağıda alfabetik bir sıra dâhilinde kısaca incelenecektir:

+ **Âşık**: Şiir geleneğinde dertleri sebebiyle âşık uyku uyuması mümkün olmayan bir ruh hâli içerisinde ve uyumayı sadece sevgiliyi rüyada görebilme ümidiyle ister: *'Âşık-i sevdâ-zede fikr-i visâlin itmede / H^wâba varmaz gerçi ammâ bir hayâl-i hâbî var* BDFB, g.107/4. krş. *H^wâba varur gözüm anı düşde görem diyü / Budur Vusûlî devlet-i bidârdan garaz* VDHT, g.88/5. Fakat 'Azmi-zâde Hâletî'nin *Biñ belâ ile eger kim h^wâba varsam Hâletî / Görmezüm h^wâbumda illâ rüy-i pür-çîn-i rakîb* AHBK, g.87/5 beytinde ifade ettiği üzere uykuya dalacak olsa da rakîbin yüzünü görmek türünden türlü kâbuslara dalar. Yahut Revânî'nin *H^wâba varsam hat-i miskîn görürem haddünge / Korkaram ol kara düşden ki yakındur ecelüm* RDZA, g.238/3 beytinde olduğu gibi sevgilinin siyah saçını yahut sakalını görüp bunu kâbus edinir. krş. *H^wâba varsam heves-i zülf-i semen-sâlar ile / Kara düşler görürem bu kurı sevdâlar ile* ADMÇ, g.108/1.

Bu şiir geleneğinde âşığın uyuması sadece uyku ile ilgili türlü espriler geliştirme amacına yönelik olabilir. Derzî-zâde 'Ulvi'nin uykuya daldığında rüyasında sevgilinin öpücüğünü çalması sebebiyle gönlünün sevgilinin saçına asılarak cezalandırılması talebinde bulunduğu şu beyti buna misal olabilir: *H^wâba vardukda senün bûseñ ugurladı gönül / Pâdşâhum anı gel zülfüne ber-dâr eyle* DUBÇ, g.674/3. Yahut Arpaemîni-zâde Sâmî'nin uykudan bahsettiği şu beytinde asıl amaç âşıkların nasihat dinlemediklerini vurgulamaktır: *Gaflet ol mer-tebe kim pendî sanup efsâne / Sâmîyâ merdümek-i didelerüm h^wâba varur* SDFS, g.37/7. Keza Kelâmî'ye göre de âşığın uykuya varması, ancak vaizin konuşmaya başlamasıyla mümkün gösterilmektedir. Burada da asıl amacın uykuya varma değil vaizin

anlattıklarının masal ve efsane olduğunu ve uykunun bunları dinlemekten daha hayırlı olduğunu vurgulamaktır: *Şarâb-i vahdet iç terk eyle kâli hâli kesb eyle / Kelâmî h'âba var kim vâ 'izüñ efsânesi çokdur* **KDMK, g.67/7**. Şem'î'ye mi yoksa Sun'î'ye mi ait olduğu hususunda çelişkiler bulunan *H'âba varmışdır işidüp 'ışkumun efsânesin / Sanmañuz kim Leyliniñ 'ışkında Mecnûn virdi cân* **SDHY, g.135/2** beytinde de hem yukarıda ifade edildiği gibi âşığın ölümü uykuya benzetilmiş hem de efsanelerin uykuya getirmesi motifi ustalıklarla işlenmiş. krş. **ENMN, g.3435/4; ŞDMK, g.138/3; PBKG, g.5428/4**.

+ Baht: Âşığın gözü uykuya görmese de bahtı yani talihi sürekli uykudadır. Nef'î hiç olmazsa rüyadayken sevgiliyi düşmanlardan ayırma ümidiyle bahtının uyanması ve gözüne bir an olsun uykuya girmesi dileğinde bulunduğu *Baht uyansa h'âba varsa dîde-i bîdârumuz / Düşde bâri gayrdan tenhâ düşürsek yârumuz* **NDMA, g.47/1** beytinde dolaylı olarak talihinin bir türlü uyanmayışını da ihsas eder. Sehâbî'nin belki rüyadayken sevgiliyi kucaklama ümidiyle gözünün uykuya varmasını dilediği fakat talihinin yaver gitmemesi sebebiyle bunu dahi gerçekleştirememekten şikâyet ettiği *Baht uyanmaz bir nefes ey dîde sen hem h'âba var / H'âbda şâyed ki ol mâhu der-âgûş ideliim* **SDCB, g.251/3** beytinde de aşağı yukarı aynı durum söz konusudur. Bahtın uyanıklığı ancak sevgilinin, başını âşığın dizine koyup uyuması türünden mümkün olmayan bir hayalin vuku bulmasıyla gerçekleşebilir: *Göreydün baht-i bîdârı eger bir gice seyrümde / Dizüme söykenüp h'âba varan ol serv-i nâz olsa* **ÜİCD, g.258/4**. Baht uyanıklığı ancak kasidelerde şairlerin övgülerine konu ettikleri memduhlara has bir özelliktir. Nitekim Nef'î güneşi kendisine mercek edecek kudrete sahip olarak nitelendirdiği Bayram Paşa'nın bahtının bir an olsun uykuya varmadığını ifade ile şöyle der: *H'âba varmazsa n'ola dîde-i bahtı bir dem / Âfitâb olmuş anı merdümek-i bînâyî* **NDMA, k.44/20**.

+ Fitne: Günümüzde de kullanılan “fitne uyanırma” tabirinin bir uzantısı olmak üzere fitnenin uykuya varması, ülkede huzur ve güvenin sağlanmış olması anlamında bir tabirdir. Bu sebeple fitne ve uykuya kavramları daha çok kasidelerde Sehâbî'nin *Ey baht-i huftu gâflet-i h'âbdan uyan / Ey fitne h'âba var ki senüñdür zamân-i h'âb* **SDCB, k.4/3** beytinde olduğu gibi memduhun sayesinde oluşan

adalet ve sükûnu ifade için devreye sokulur. Beytdeki ifadeden açıkça anlaşıldığı üzere artık bahtın uykudan uyanıp talihin yaver gitmesi ve onun yerine fitnenin uykuya dalması yani huzur ve sükûnun kaim olması zamanıdır. krş. *Baht-i h'âb-âlûdi bîdâr itdi gûyâ h'âbdan / Nâle-i dölâb-i çarh-i âsiyâb-i rûzgâr // Tâli 'ümde baht uyanıdı h'âba vardı yâ meger / Gamze-i pür-fitne-i nâ-dîde h'âb-i rûzgâr* **NDMA, k.16/2-3**.

+ Gamze: Şiir geleneğinde kan dökücü ve fitne çıkarıcı bir hüviyetle işlenen (bk. “Gamze”) gamzenin uykuya varması sevgilinin uyumasına bağlıdır. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu uçan bir şahinin bir müddet avlanmayı bırakması yahut kan döken bir celladın bir süreliğine infaza ara vermesi kabîlinden bir durum olarak nitelendirilir. Zaten Enderunlu Hasan Yâver'in ifadesiyle sevgili uykuya varsa dahi gamze kılıcını kınına sokmaz: *H'âba varsa gözlerün şemşîrin itmez der-niyâm / Tîg-i gamzeñ bir kazâ-kâr oldugın bilmez miyüz* **EHYD, g.75/3**. krş. *H'âba varsa yine ol şemşîr-i müjgân bî-niyâm / 'Âşika 'uryân dutar ol gamze-i gaddâresin* **RDMG, g.370/4**. Gamze öylesine sarhoş ve kan dökücüdür ki Nef'î'nin tabiriyle rüyada dahi elini kılıcına atsa uyandığında eteği kan olur: *Gamzesi bir mest-i h'âb-âlûde-i pür-fitne kim / Düşde ger el sunsa tîga dâmeninde kan bulur* **NDMA, k.8/8**. Bu sebeple Muhibbî'nin *Mest çeşmi h'âba varmışken dilâ âh eyleme / Key sakın pür-fitnedür uyarmanı uyumış* **MDKY, g.1468/4** beytinde ifade edildiği üzere âşiklar sevgilinin gözlerinin uykudan uyanmasından korkarlar.

+ Gece: Uykuya uykuya varmadan bahsedilen beyitlerin önemli bir kısmında *Geceyi uykuya için örtü yaptık* **NEBE 10** ayetine de bir imada bulunmak üzere gece kavramının devreye sokulduğu görülmekte, bunun için de Meâlî ve Gelibolulu 'Âlî'nin şu beyitlerinde olduğu gibi sevgilinin gece gibi karanlık saçları konu edilmektedir: *Tıfl-i dil zülfün görüp bî-höd olursa ne 'aceb / Ey perî-rû h'âba varur âdemî-zâd irse şeb* **MDEA, g.53/1**; *Târik ider cihânü zülf-i siyâhu yârün / Ey 'Âli anuñ için 'ışk ehli h'âba vardı* **GMAD, g.1324/5**.

+ Halk: Şiir geleneğinde insanların uykusu söz konusu olduğunda âşığın feryat ve inlemeleri sebebiyle geceleri halkın da âşık gibi uykuya uyuymadığı görülür: *Şeb-i hicrân yanar cânım doker kan çeşm-i giryânım / Uyadur halkı efgânım*

kara bahtum uyanmaz mı **FDKA, g.264/4**. ‘Azmi-zâde’nin iddiasına göre aynı feryatlar sebebiyle güzeller de evlerinde bir türlü uykuya varamazlar: *Figânımdan güzeller evlerinde h'âba varmazlar / Huzûr itmez feleklerde melekler âh ü zârımdan* **AHBK, g.589/6**. Rahikî şu beytinde âşığın feryatları sebebiyle uykuya uyuyamayanlar listesine sevgilinin mahallesindeki köpekleri de ekleyerek şöyle der: *Ay yüzün şevki ile her gice ey zühre-cebîn / H'âba varmaz seg-i küyün benüm efgânımdan* **ENMN, g.1714/4**.

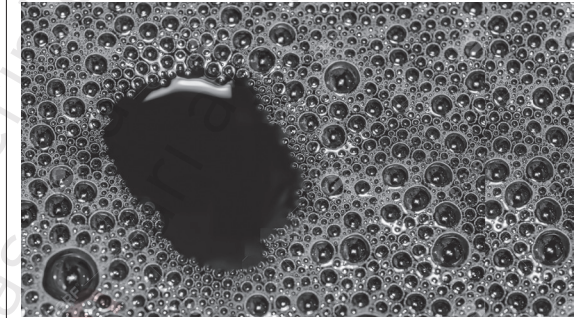
+ Masal, efsane: Yukarıdaki beyitlerde de bazı örnekleri geçtiği üzere çocukların masal anlatılarak uyutulması geleneğinden hareketle, uykuya varmadan bahsedilen beyitlerde bu kavramların da devreye sokulduğu görülür. Kelim’in öldüğü hâlde bunu inkâr etmiş gibi bir tavır takınarak söylediği “Öldüğümüzü sanma. Ayrılık hikâyesini işittince uykusuz gözümüz uykuya vardı” anlamındaki *Sanma cân virdük idince kîssa-i hicrâmı gûş / H'âba vardı dîde-i bîdârumuz efsânedan* **KDAÇ, g.205/2** beyti buna misaldir. Vizeli Behiştî'nin şu beyti de Kelâmî'nin yukarıda vaizle ilgili söylediği beytin bir benzeridir: *Aceb mi gâfletin artursa sâmi 'iñ vâ 'iz / Ki çeşm merdümi h'âb olмага fesâne gerek* **BDYA, g.278/4**.

+ Sevgili: Muhibbî'nin *H'âba varmış çeşm-i mesti nergis-i şehlá midur / Yâ şarâb-i nâzi nûş itmiş yatur mahmûrdur* **MDKY, g.1073/4** beytinde ifade ettiği üzere sevgili sıklıkla naz, şive yahut gurur şarabı ile mest olup uykuya varır. krş. *Mest-i cân-i şive dil-ber bense hûşyâram henüz / H'âba vardı çeşm-i mesti yâr bîdâram henüz* **BDFB, g.337/1**. Nef'î'nin *Nice h'âba varur ol gamze-i 'ayyâr kim çeşmi / Hezârân fitne-i mestâneniñ ârâm-gâhudur* **NDMA, g.31/5** beytinde hayretle ifade ettiği üzere sevgilinin gözleri binlerce fitneye mesken olmasına rağmen dilediği zaman rahatça uykuya varabilir. Gelibolulu 'Âlî sevgilinin gözlerinin uykuya varmasını, şahin ve doğan gibi avcı kuşların bir süreliğine uçmayı terk etmesine benzetir: *H'âba varmış ol güzel gözler yumulmuş her müje / Fâriğ olmuş sanasın şeh-bâzlar pervâzdan* **GMAD, g.1014/2**. Hafid sevgilinin uykuya varmasını, kısa bir süreliğine cihanın karışıklıktan emin olması ve kılıcın kınına girmesi türünden bir eylem olarak yorumlar: *Emîn olmuş nigâhu fitnesinden cümle-i 'âlem / Ol âfet h'âba varmış tîg-i çeşmi der-niyâm olmuş*

HDŞÖ g.121/3. Ancak Rezmî'nin *H'âba varsa yine ol şemşîr-i müjgân bî-niyâm / 'Âşika 'uryân dutar ol gamze-i gaddâresin* **RDMG, g.370/4** beytinde ifade ettiği üzere sevgili uykuya varsa dahi âşığı kılıç gibi çekilmiş kirpikleriyle tehdit etmekten geri kalmaz.

+ Yıldızlar bk. “Yıldız”

O Nergis: Her zaman uykulu bir göze yahut uykulu bir şahsiyete benzetilen bu çiçek Hayretî'nin *Bî-ihitiyâr h'âba varur nergisün gözi / Bülbüller okudukça meseller taraf taraf* **HDMÇ, g.176/2** beytinde olduğu gibi uykuya varma timsali olarak kullanılır. Beyte göre bülbüllerin ötüşü nergise masal gibi gelmiş ve uykuya varmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. “Nergis”

1563

HABÂB (hebâb)

Su ve şarap gibi sıvıların hareket veya çalklanması yahut yukarıdan dökülmesi sonucu satırlarında oluşan hava kabarcıklarına denir. Türkçesi “kabalak” olup Farsçada “âb-süvâr” denir. Şiir geleneğinde bu kelimeyle daha çok şarap üzerindeki köpükler kastedilmekle beraber şairler gözyaşlarının çokluğunu ve seller gibi şiddetli akışını vurgulamak için Mürekkepçi Enverî'nin *Dirigâ hasretinden Enverî ol lâle-ruhsârıñ / Habâb-i eşk-i çeşmümle cihânü lâle-zâr itdüm* **MEDC, g.166/5** beytinde olduğu gibi yaşlar üzerinde de hava kabarcıkları oluştuğunu iddia ederler. Tabiat ve akarsu tasvirlerinde de su üzerinde oluşan köpükler, hakkında yorum geliştirilmesi âdeti gelenek hâlini almış vazgeçilmez bir dekor unsuru olarak yer alırlar. Bakan insanın görüntüsünü ayna gibi yansıtan, fakat çabucak sönüvermesi sebebiyle fazla bakılmasına izin vermeyen bu parlak hava kabarcıkları insanların çok ilgisini çekmiş olmalı ki özellikle Doğu şiirinde geniş bir yer işgal eder. Zâtî'nin sabah doğan güneşi hamamda uçurulan bir köpüğe benzettiği *Kudret eliyle sâni '-i hammâm-i nüh kabâb*

/ *Sâbûn-i subhdan düzüp uçurdu bir habâb* **KZMÇ**, k.58/15 beytinden sabun köpüğüne de “habâb” denildiği anlaşılmaktadır. Hamamda köpükle oynanması günümüz insanı için anlamsız gelebilir ancak bu gelenek dahi insanların bu hava kabarcıklarına ne kadar ilgi duyduklarını göstermektedir. Bu konuda bk. “Hamamda habâb uçurma”

+ **Hava:** Aşağıdaki çok sayıda örnekte de görüleceği üzere habâbın içinin hava ile dolu olması sebebiyle su veya şarap köpüğünün konu edildiği beyitlerin önemli bir kısmında “hevâ” kelimesine çokça yer verilir. “Ey Emrî o habâb değildir. Şarap kana gark olmuş yatarken sevgilinin dudağının hevesiyle kalktı” denerek şarabın kanlar içinde yatan yaralı bir şahıs olarak teşhis edildiği *Yaturdu garka-i hûn Emriyâ habâb degül / Hevâ-yi la’l-i nigâr ile kalkdı sahbâ* **EDYS**, g.29/5 beytinde âşık konumundaki şarap sevgilinin adını duyunca köpürerek birden ayağa kalkmış olarak tasvir edilmiş. Şu beyitte ise günümüzde de “bedava” şeklinde kullanılan “bâd-i hevâ” ibaresine yer verilerek habâb ve hava ilgisi yine devreye sokulmuş: *Habâb-i mey n’içün şişüp kabarmasun ki bezmünde / İder bâd-i hevâdan günde bir la’l efseri peydâ* **EDYS**, g.26/3.

1564

+ **Katre:** Durgun su üzerinde oluşan hava kabarcıklarının önemli bir kısmı, bir şelale gibi yüksekten düşen sular yahut yağmur tanesi gibi yükseklerden inen bir damla sonucunda oluştuğundan şairler su damlası ile su kabarcığını çoğu zaman ayrılmaz bir ikili gibi görür ve kullanırlar. Ahmed Paşa’nın *Bahr-i Ahzar ne-durur kulzüm-i cüdunda habâb / Katre-i feyzi nedür ebr-i düir-efşân-i kerem* **APDA**, k.20/7 yahut Bursalı Rahmî’nin *İşk bahrinde bu çarh-i Nil-gün bir katredür / Anuñ üstünde iki dâne habâbı mihr ü mâh* **BRME**, g.178/2 beyitleri buna misal olabilir.

+ **Hevâ-dâr:** Hava anlamındaki “hevâ” kelimesi aynı zamanda “aşk” anlamına da gelmesi sebebiyle aşağıda ayrıca temas edileceği üzere şairler,

içi hava dolu olması bakımından köpük hakkında bu tabiri çokça kullanırlar. Şeyhülislâm Yahyâ’nın habâbı kendini şaraba vermiş bir âşığa benzeterek “Eğer kırmızı şarabın köpüğü senin âşığın olmasaydı dudağının şarabının hayaliyle kadehe düşüp durmazdı” anlamında söylediği *Hayâl-i bâde-i la’lünle dâim câma düşmezdi / Ger olmasa habâb-i bâde-i hamrâ hevâ-dârın ŞYDH*, g.210/3 beyti buna misaldir. krş. *Çünkü yârın lebi yarına hevâ-dâr degül / Pes nedendür ki habâbı meyün âvâre düşe* **ÜASU**, g.429/3; *Habâb-i mey anuñ bî-çâresidür / Hevâ-dârı-durur âvâresidür* **CÇHN**, mes.2677.

Âşıklık: Habâbın içinin hava ile dolu olması kastedilerek Arapçada aynı zamanda “heves” veya “aşk” anlamlarına da gelen “hevâ” kelimesi ile aşk duygusunu taşıdığı düşünülen baş, habâba benzetilir yahut habâb ile temsil edilir. Mesihî’nin kendi başını gözyaşı denizinde içi hava ile dolu bir habâba benzettiği şu beyti buna misal olabilir: *Deryâ-yi eşküm içre benüm oñmaduk başum / Bâd-i hevâ ile toludur nitekim habâb* **MDMM**, g.12/5. krş. *Ş’ol câm-i mey ki ‘aks-i lebünle safâsı var / Serde habâb-i mey gibi sâkî hevâsı var* **ZDAN**, g.405/1. Rahmî’nin şu beytinde de şarap üzerindeki hava kabarcığı sevgilinin kırmızı dudağının aşkıyla kendinden geçip kenara düşmüş bir âşığa benzetilmiş: *Mey-gün lebün hevâsı ile dâimâ habâb / Düşmiş kenâra bencileyin bî-karârdur* **BRME**, g.66/4.

Avarelik: Bulunduğu su veya şarap üzerinde rastgele dolaşması, içinin boş olması veya hava ile dolu olması ve “hevâ”nın aynı zamanda aşk anlamına gelmesi sebebiyle “habâb” Emrî’nin şu beyitlerinde olduğu gibi avareliğin sembolü olarak kullanılır: *Lebün hevâsına âvâre mül misâl-i habâb / Başın ayakda yitürdi ayakda yite şarâb* **EDYS**, g.56/1. krş. *Bâde-i la’l-i lebün âvâresi oldugı-çün / Bâd kabrinde habâbuñ türbe-dâr olmuşdurur* **EDYS**, g.196/3. Bu sebeple şairler sıklıkla iki kavramı birlikte zikrederler: *Elün öpmek senün ş’ol kim sa’âdet bilmez ey sâkî / Habâb-i mey gibi düşsün ayaga olsun âvâre* **NDMT**, g.441/4.

Dem-bestelik: Gerek susma gerekse nefesini tutma anlamına gelen bu tabirle habâb kavramının çokça kullanılmasının sebebi içinde hava bulunmasıdır. Nitekim “dem” kelimesinin anlamlarından biri de “hava” olup nefes de havayla bağlantılı olması bakımından hava kabarcığı Mahremî’nin *Gehî şemşîr-i gamdan haste oldu / Habâb-âsâ gehî*

inanç tarihinin yüzyıllar boyu ne gibi süreçlerden geçtiğini göstermesi hususunda önemli tespitlerdir.

→ **Hamâyil, hurz:** Neccâr-zâde Rızâ Hz. Muhammed’in vasıflarını taşıyan bu eserleri *Kitâb-i hilye-i na’tün hamâil-bend-i cânumdur / O bir hurz-i emândur kim mücerreb yâ Resûlallah* **NRMÖ**, g.114/3 beytinde koruyucu bir tılsım olarak görmektedir. Günümüzde de yanında muska şeklinde hilye taşıyanlar bulunduğu gibi hilyelerin asılı olduğu evlerin yangın ve depremden korunacağına da inanılır. Nitekim Şerîfi Mehmed Efendi’nin hilyenin faydalarına dair nazmettiği yukarıdaki mısralarının devamı şöyledir: *Suya gark itmeye hıfz ide Mevlâ / Ola menzilleri bî-şübhe me’vâ // Olup mazhar ‘atâ-yi dest-gîre / Vebâ varmaya oldukları yire // Olur ni ‘metleri her gün ziyâde / Reh-i ‘izzetde olmaya fütâde* **ŞMEH**, mes.92-94.

HİMMET

Arapçada “himmet” insanın gönlünde bulunan bir işin fiiliyata dökülmesi için azim ve kastetmesi demektir. Mütercim ‘Âsım bunu *Bir işe kıyâm ve ikdâm eylemek* diye tarif etmektedir. Türkçede halk arasında ve özellikle edebî metinlerde bu anlam evrilerek farklı anlamlar kazanmıştır. Bunlar ve “himmet” kavramı çevresinde geliştirilen benzetme kalıpları şöylece özetlenebilir:

= **Erenlerin yardımı:** Halk arasında nesiller boyunca sürdürüldüğü gibi günümüzde de Allah’a karşı insanı koruyacağı düşünülen, kıyamet gününde yardım ve şefaati umulan ermiş ve evliyalara sığınma geleneği oldukça yaygındır. Şairler halkın en zeki ilim irfan sahipleri arasından çıkmasına rağmen dîvânlar arasında *Ere kalma sakın inkâr / Cihânda olmagıl bed-kâr / Dürihsün Hak ile efkâr / Dile himmet behey gâfil* **KDMU**, b.1604 türünden çok sayıda ifade görmek mümkündür. Bu metinde geçen “Himmet dileyerek Hak ile işleri düzeltmek” ifadesi, erenlerin Allah’a nazı geçtiğine inanılması bakımından onlarla iyi geçinildiği takdirde onların da insana şefaati olacakları inancıyla ilgilidir. *Hak ere benüm didi / Varlığın erde kodı / Erenlerün himmeti / Yirden göge direkdür* **YDMT**, §.84/5 diyen Yûnus Emre’ye göre de Allah erenlere sahip çıkmış ve onlarda tecelli etmiştir. Onların himmeti yerden göğe uzanan yani yerle gök arasında irtibat kurmaya vesile olan bir direk gibidir. Bâkî gibi şeyhülislâm adayı bir şahsiyet dahi kadere karşı ancak erenler himmetiyle karşı

koyabildiği inancındadır: *‘Acûz ü pîre-zen dehrün çü kasdı cân imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdâne tapşurdum* **BDSK**, g.341/4. krş. *Himmet-i evliyâ olup zâhir / Feyz-i tevfik âşikâr oldu* **ŞGNO**, tar.17/9.

Bu inançtan hareketle insanlar tarih boyunca erenlerle daima iyi geçinme ve onların gönlünü elde etme temayülü göstermişlerdir. “Hızır” maddesinde de örnekleri görüleceği üzere hiç umulmadık bir kimsenin Hızır olabileceği ihtimaline binaen daima onun duasını alma yolu gözetilir. Bu sebeple tekke ve zaviyelere gidilirken kurbanlıklar götürülmüş, hiçbir şey alacak gücü olmayanlar da erenlere boş elle gitmenin uygun olmadığı inancıyla yoldan topladığı bir yeşilliği getirme geleneğine uymuştur. Nitekim ‘Âşık Çelebi “Âşık erenlerin himmeti için aşk tekkesine saadetle, elinde yeşil yaprağı hediyesiyle geldi” anlamındaki şu beytinde bu geleneğe işaret etmektedir: *Erenler himmetine geldi ‘Âşık tekye-i ‘ışka / Ser-i sebz ile elde berg-i sebz ber-güzârdur* **AÇDF**, g.91/5. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. “Berg-i sebz”

= **Nazar:** Tasavvuf geleneğinde erenlerin nazarının (bk. “Erenler”) toprağı altına çevirecek güçte olduğu (bk. “Nazar” [evliya nazarı]) kabul edilir. Bunun en tipik örneği Necmeddîn-i Kübrâ’nın bir bakışıyla köpekleri dahi irşat edecek güçte olduğu (bk. “Havâs ehli”) inanılmasıdır. Bu sebeple birçok beyitte onların nazarı himmete benzetildiği gibi, “himmet” kavramı Refî’-i Kâlâyî’nin *Nazar ü himmet-i pîrân ile kim / Pîr olup ‘ömrini Hak itdi mezîd* **RKBA**, tar.95/4 beytinde olduğu gibi “nazar” ile eş anlamda kullanılır. krş. *Nazar ü himmet-i ser-halka-i rindâne irüp / Heves-i hüsn-i bütân itdi sipihri abdâl* **SDED**, k.12/9; *Nazar al merd-i kâminden sülûk-i Ahmede yol bul / Vukûf ol sırr-i esmâya bulup mazhar hidâyâta* **KDMU**, b.2203. Helâkî’nin aşağıda “İksir” alt başlığında yer alan beyti de himmet ve bakırı altına çevirecek iksir gücündeki nazar hakkında önemli bir örnektir. Nitekim yine tasavvuf geleneğinde çokça kullanılan “nazar almak” tabiri himmet almak anlamındadır. Bu konuda bk. “Nazar almak”

= **Şarap:** Bilindiği üzere şiir geleneğinde Allah’a akılla erişmek mümkün olmayıp ona ulaşmanın tek yolu aşktır. Bu bağlamda insanı Allah’a erişirecek aşkın şarapla temsil edilmesi gibi, erenlerin aşka vesile olacak himmetleri de şaraba benzetilir.

Hayâlî Beğ'in "Himmat kadehini sun. Zira felek Cem'in vücudundan artakalan toprağı bir çömleççi tornası gibi Hüsrev-i Pervîz'e kadeh yaptı" mealinde söylediği *Câm-i himmet sun ki gerdûn çarha-i hazzâf-vâr / 'Âkabet terkâb-i Cemden câm-i Pervîz eyledi* HBDA, g.420/4 beytinde olduğu gibi çok sayıda ifadede istiare yoluyla şarap yerine "himmet" ibaresinin kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Bâkî de sakiden dudağının kadehinin şarabını talep ederken "dürdî-keşler" [= şarap içenler] ile "erbâb-i himmet"i eş anlamlı olarak kullanır: *Câm-i la'lüñ cür'asın lutf eyle dürdî-keşlere / Çekmesün erbâb-i himmet her denîñün minnetin* BDSK, g.383/6.

• **Evlüyadan himmet istenir:** Hakîkî'nin din ve imanının muhafızı olarak nitelendirdiği evliya kabirlerinden himmet istediği *İy dîde-bân-i hâtruma kal'a dîñime / Himmetleri i hâris-i îmânım evliyâ* HDEB, k.30/10 beytinde görüldüğü üzere İran ve Türkiye'de türbelerden himmet ve yardım isteme geleneği bir hayli fazladır. "Ey Mevlânâ'dan yardım isteyen! Hakikat çeşmesini bulup abdest al. Eğer gönlünün açılmasını istiyorsan edebinle gel. Bu *Mesnevî* şarihinin kabridir" mealindeki şu rubai de Şeyh Gâlib'indir: *Ey Hazret-i Monlâdan olan himmet-cû / Ser-çeşme-i tahkîki bulup eyle vuzû' / Ger tâlib olursan inşirâh-i sadra / Âdâb ile gel merkad-i şârihdür bu* ŞGNO, rub.22/1. Sehî Beğ'in şu beytinde de Ferhad'ın kabri bir kandil yakılarak yardım istenen, hizmet edilerek himmet umulan bir evliya türbesi olarak tasvir edilmiştir: *'Âşk kandîlin uyar gel türbe-i Ferhâddan / Hîdmet eyle himmet isterseñ ki er ocagıdır* SBDH, g.56/3. Süheylî'nin şu beytinden anlaşıldığına göre evliya insana yardım edecek, Allah da buna nezaret edecektir: *Ola hem-vâre tedbîrîñ muvâkîf kâr-i takdîre / Mu'îñün evliyâ lutf-i Hudâ kulsun nîgeh-dârî* SDEH, k.45/23.

+ **Sâkî:** Gönlü Allah aşkının içildiği bir meyhaneye olarak kabul eden bu şiir geleneğinde "sâkî" de orada insana aşk şarabını sunan Allah, peygamber, müşrid-i kâmil v.b. türlü hüviyetler şeklinde tasavvur ve tahayyül edilir. "Hayal" maddesinde yer verilen "sâkî" alt başlığındaki bilgi de bu mistik hüviyetin mahiyeti hakkında fikir verebilir. Bu sebeple şarapla özdeşleşen ve istiare olarak şarap yerine kullanılan "himmet" kelimesinin geçtiği beyitlerde sakiye de sıklıkla yer verilir. Hâmî'nin *Amân sâkî ayag al 'âzîm-i sahn-i çemen-zâr ol /*

Kadeh-nûşâna lutf it câm-i himmetle meded-kâr ol HDAA, g.193/1 yahut Şeyhülislâm Yahyâ'nın *Himmet-i sâkî olursa gamla söyleşmek nedür / Eksük olmasun hemân Yahyâ surâhî kulkuli* ŞYDH, g.422/5 beyti türünden çok sayıda beyit söylenmiştir. Nevres-i Kadîm'e ait şu beyitte ise Ezel meclisi sakisinin himmetinden bahsedilmektedir: *Bir kadeh meyle temâm itdi şu dünyâyı harâb / Âh sâkî-i ezel himmet ideymiş bize de* NKHA, g.115/3. krş. *Dil-teşnegâna sâger-i câm-i lebin virüp / Sâkî-i bezme dâd ü sited himmet oldı hep* HDCA, g.31/4.

• **Cömertlik:** Himmet nazarı iksirinin toprağı altın etmesi yahut Hüma gölgesi gibi, yerde sürünen fakirleri bir anda yüceltip zengin etmesi türünden inanışlar sebebiyle himmet, cömertlik timsali olmuştur. Özellikle harap gönüllerin onarılması yahut Nedîm'in *Harâb olmuş iken âsâr-i himmetle olup âbâd / Binâ-yi dil-keşi bu sâhile ziyet-fezâ oldı* NDAG, k.44/7 beytinde olduğu gibi harabe hâline gelmiş yapıların imarı konularında bu tabirin çokça devreye sokulduğu görülmektedir. krş. *Bu makâmı seyr idüp Cevri didi târîhini / Himmet-âbâd-i cedîd oldı binâ-yi tekye-gâh* CDHA, tar.30/5.

→ **Hüma:** Himmetin efsanevî Hüma kuşuna (bk. "Hüma") benzetilmesi bu kuşun insanlar tarafından görülemeyecek kadar yüksekte uçması sebebiyledir. Yahyâ Beğ'in "Onun yüceliğinin derecesine dokuz kat gök bir adım gibi. Himmeti Hüma'sının kanadının altı, yüce Arş" mealinde söylediği *'Uluvv-i rifatine nüh sipîhr bir pâyê / Hüma-yi himmetinün zîr-i bâli 'Arş-i 'alâ* YDMÇ, k.26/30 beyti bu benzetme kalıbına bir örnek olabilir. Karamanlı 'Aynî'nin *'Ş'ol Hüma-himmetün iy dil dîlesen şâyesini / İyme kim bir gün açâ üstünge ol bâl ü peri* KADA, k.31/29 beytinde görüldüğü üzere "Hümâ-himmet" terkihi de şairlerce çokça kullanılır. Şu beyit de Necâfî Beğ'indir: *'Âşık-i sâdik isen bakma bu dünyâ yüzine / Ki hüma-himmet olan konmaya murdâr olana* NBMK, g.458/4.

→ **İksir:** Altın elde etmede kullanıldığına inanılan ve adına zaman zaman "kîmyâ" ve "cevher" de denilen bu mucizevî madde, (bk. "İksir") himmetin işi altına çevirici gücünü ihsas için çokça kullanılır. Şairler Zâtî'nin *Ey şeyh-i şehri safvet iksîr-i himmet ile / Bu kalbüm eyle hâlis sâhib-ayâra geldüm* ZDAN, g.868/4 beytinde olduğu gibi müşrid-i kâmilden, kalplerini altına çevirmesi için himmet iksiri talebinde bulunurlar. Ahmed

Sâdik Ziver Paşa'nın *Bahş-i iksîr-i merâm eyler başa Mollâ-yi Rûm / Himmeti feyziyle kârüm kîmyâ itmekdeyem* SZPD, g.210/9 demesi de bundandır. Bu gibi beyitlerde bu "İksîr" ile kastedilen çoğu zaman mesela Figânî'nin bakır gibi değersizken kalbini bir anda altın gibi değerli hâle getirdiğini söylediği "nazar" yani kâmil müşridin nazarıdır: *İksîr-i nazardur ki ider mislerümüz zer / Kim oldı 'atâ Hakdan aña himmet-i a'lâ* FDAK, k.1/55. Şu beyit de Helâkî'nindir: *Zer gibi hâlis eylemege nakd-i kalbini / İksîr-i himmetün yeter ey kîmyâ-nazar* HELD, k.6/9.

→ **Uzun boy:** Himmet ve boy ilişkisi, Mütercim 'Âsım'ın yukarıda verilen *Bir işe kıyâm ve ikdâm eylemek* tarifinde ifade ettiği üzere bir işe başlamak üzere ayağa kalkılması sebebiyle geliştirilmiş olsa gerektir. Zâtî'nin "Himmetinin boyunu Sidre'den daha yüce kıl ki onu görüp işitenler 'ne mutlu!' desinler" anlamında söylediği *Kıl kâmetini himmetünün Sidreden a'lâ / Tâ kim görüben işiden anı diye 'tübâ'* ZDAN, g.1/4 beyti buna misaldir. Nevres-i Kadîm'in "Feleğin atlasını birkaç kere denedilerse de himmetin yüce boyuna yarım mintanlık dahi çıkmadı" anlamında söylediği *Çıkmadı bir nîm-ten kadd-i bülend-i himmete / Atlas-i gerdümü birkaç kerre tahmîn idiler* NKHA, g.41/4 beyti de meşhurdur. Şairler arasında İshâk Çelebi'nin şu beytinde kullandığı üzere "himmeti bülend" tabiri de çokça yaygındır: *'Âşıkun fikri kapıñdur zâhidün huld-i berîn / Himmeti anuñ bülend ammâ bunuñ gâyetde pest* ÜİÇD, g.13/3. krş. *'Arş-i 'azîm gibi bülend oldı himmeti / Anuñ gibi melek-sıfatı görmedi beşer* YDMÇ, k.25/38.

• **El darlığı:** Zâtî'nin "eli yufka" tabirini (bk. "Eli yufka") el darlığı anlamında kullandığı *Eli yufka irimez kaddüñe ey şâh çenâr / Gelmesün dünyede kul başına el darlığı* ZDAN, g.1591/2 beytinde geçen boy anlamındaki "kadd" ibaresi himmetten kinayedir. krş. *Çenârın kadd-i yâre nisbeti var / Eli yufka velî hîş himmeti var* NBMK, g.86/1.

• **Himmete endâze olmaz:** Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere şairler himmet kavramını feleklerden daha yüce olarak gördüklerinden "Himmetin boyu ölçülemez" anlamındaki bu tabir âdeta atasözü hâline gelmiştir. Bosnalı Sâbit'in *'Adl-i endâze-i aklâmuna hep teslîmüz / Gerçi kim himmete endâze vü mikdâr olmaz* BSTK, k.5/29 beyti buna misaldir. krş. *Metâ'-i himmete endâze olmaz*

çok döküp ölçme / Ma'ârifden revâci var iken 'arz eyle kâlâyı FVBH, k.26/45.

• **HİMMET İSTEMEK** bk. "Himmet"
HİMMET KUŞAĞI bk. "Gayret kuşağı"
HİMMET-i RİCÂL, himmetü'r-ricâl
 Erenlerin yardımı anlamındaki bu tabir manzum metinlerde çokça zikredilir ve dağları yerinden oynatacak kadar güçlü kabul edilir. Erenler, Allah katında yüce makamı bulunan, kendisine bağlananlara şefaateceğine inanılan Allah'a nazı geçen "velî" makamındaki kimselerdir. Allah'a yakarılırken onun sevgili kullarından olduğuna inanılan "erenler" de Allah ile kul arasında aracı ve şefaateci (bk. "Eren, erenler") olarak kabul edilirler. Himmet ise ermiş kişilerin maksadı hâsil eden, iş bitiren ve dilediklerini yerine getiren manevî güçleri anlamındadır. 'Ubeydî'nin "Rahmet melekleri ile erenlerin himmeti daima kapının gözcüsü ve duacıları olsun" demesine nazaran bunların duaları meleklerin duası gibi makbul görülür: *Sürüş-i rahmet ile himmet-i ricâl müdâm / Kapıñun ola du 'â-gûy vü nîgeh-bânı* UDÖA, k.4/25. Nev'î-zâde 'Atâyî'nin *Oluñ hemîşe hem-nefes-i himmet-i ricâl / Olsun nesîm-i lutf-i Hudâ yâr ü hem-demi* NASK, k.24/19 beytiden de anlaşılacağı üzere Allah ricalinin yardım ve desteğini istemek eskiler arasında oldukça yaygın bir gelenektir. Kasidelerde de şairlerin memduhlarını yüceltirken "Eğer sen himmet edersen senin bir nazarıyla taşlar altın olur" türünden övgülerle onları evliya yerine koydukları çokça görülür: *Nazar it hâk-i hakîre ki kamu cevher ola / Himmet it la'l ile yâkût ola ahcâr-i cibâl* ZKOK, k.22/38; *Ol âsaf-i Hâtem-meniş ü feyz-eser kim / Tâb-i nazarı hâk-i siyeh-fâmî zer eyler* HKHA, k.7/23.

• **Dağları yerinden oynatır:** "Himmet-i ricâl" tabirinin geçtiği beyitlerde de erenlerin gücünü ifade için Arapça "Becerikli insanların desteği dağları yerinden söker" anlamındaki *Himmetü'r-ricâlî takla 'ü'l-cibâle* atasözü keramet ifade eden olağanüstü hâller için kullanılır. Şairler bu sözle Hecrî'nin meyhanesinin verdiği bir kadeh şarapla üzerindeki dağlar gibi gam yükünü kaldırdığını söylediği *Def' itdi bâde ile gamum pîr-i mey-fürüş / Dağları akdarur didiler himmetü'r-ricâl* HDÖZ, g.99/3 beytinde olduğu gibi türlü olağanüstü keramet çağrışımaları geliştirirler. Seyyid Vehbî'nin Sâdâbâd'ın Sultan III. Ahmed tarafından imarı münasebetiyle yazdığı bir kasidesinde civardaki tepelerin düzlenip

arazinin ıslah edilmesini ima için “Erenlerin himmetinin dağları yerinden oynattığını dünyada görmeyen varsa bununla görsün” anlamında söylediği *Ricâl himmeti kal’-i cibâl itdüğini / Cihânda görme-yen itsün bununla istişhâd* SVDH, k.5/58 beytinde de bu vesileyle sultana evlilik isnat edilmiş. Bazı şairler Hayâlî Beğ’in “Ben öyle bir yiğidim ki himmetimin fırtınası estiği zaman Kaf dağlarını toz gibi yerden söker” mealinde söylediği şu beytinde olduğu gibi kendilerini evliya yerine koyarlar: *Benem ol merd ki yirden götürür gerd-misâl / Himmetüm sarsarı esdükte cibâl-i Kâfi* HBDB, g.655/3. Aslında bütün bu olağanüstü iddialardaki amaç, üstün gayreti çarpıcı biçimde ifade etmektir.

+ Kal’: “Himmet-i ricâl” terkinin geçtiği beyitlerde Arapça yerinden söküldürme anlamındaki bu kelimenin devreye sokulduğu görülür. Kelâmî’nin “İnsanlara dağları kaldırmak zor görünür ama senin himmetin düşman askerlerini nasıl da kolayca yok ediyor” anlamındaki *Katı âsân götürür himmetün a’dâ sipihin / Görünür gerçi ricâle katı taklî’-i cibâl* KDMK, k.19/25 beyti böyledir. krş. *Umûrında o rütbe himmeti ‘âlî kim ol zâtuş / Cibâli kal’ ider dirsem yiri var kendü kendüye* SZPD, tar.16/3.

Sofulara takılma ve onların velilik iddialarını ihsas ve tenkit için de Defterî’nin sofuya hitaben söylediği “Sofu coşkuyla eğer tarikat tacını havaya atsa buna şaşılır mı? Evliyaların himmeti dağları yerinden oynatır derler” anlamındaki şu beyti ilginç bir örnektir: *Şevk ile atsa tacını süfî ‘aceb midür / Kal’-i cibâl ider dinilir himmet-i ricâl* DDMY, g.100/4.

HİND-i CİGER-H^wÂR

Asıl adı Hind binti Utbe (ö.m. 635) olup Ebû Sufyân’ın karısı ve Mu’âviye’nin anasıdır. Babası ona kendisiyle evlenmek isteyen erkeklerin adlarını sayarken ondan adları değil evlenmek isteyen erkeklerin özelliklerini söylemesini istediği, bunlar arasında Hz. Peygamber’e en büyük kötülükleri eden Ebû Sufyân’ı duyunca onu tercih ettiği

rivayet edilir. Bedir’de babası, kardeşi ve amcasını kaybedince onların intikamını alana kadar eşiyile beraber olmayacağına ve koku sürünmeyeceğine yemin etmişti. Uhud savaşında Vahşi adlı köleye Hamza’yı öldürüp intikamını alması hâlinde bütün mücevherlerini vermeyi teklif etti ve Hz. Hamza’nın şehit edilmesi üzerine de ciğerini söktüp dişlediği için Araplar arasında ciğer yiyen kadın anlamında “âkiletü’l-ekbâd”, Fars ve Türk edebiyatında ise “ciger-h^wâr” olarak anıldı.

Şairler sevgilinin merhametsizliğini abartılı bir dille ifade ederken onu Nigârî’nin şu beytinde olduğu gibi Hind’e benzetirler: *Sen gibi yokdur başa Hind-i ciger-h^wâreler / ‘Arsa-i ‘âlemde ger Hind-i ciger-hâre çoh* NDAB, g.127/2. Yenişehirli ‘Avnî’nin Uhud’da Hz. Muhammed’in kendisine atılan bir taşla dişinin kırılmasını ifade ettiği *Dür-i dendânunu kesr itdiler Sultân-i kevnünün Başa sor dâstân-i meşher-i Hind-i ciger-h^wâyı* YALT, mus.5/21 beytinde geçen de yine bu kadındır.

+ Vahş: Aynı zamanda Hz. Muhammed’in amcası Hz. Hamza’yı öldüren Vahşi bin Harb’i ihsas etmek üzere, Hind’den bahsedilen beyitlerde vahşet anlamındaki bu kelimeye de sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Nigârî’nin sevgilinin, kanını akıtmaya kararlı acımasız gamzelerini ima için söylediği *Kasd kılmuş kanum ol gamze-i vahşün ‘acabâ / Gamze kılmuş mu aña Hinde ciger-h^wâr gözün* NDAB, g.396/3 beyti böyledir.

Muvakkit-zâde Pertev’in Neş’et’i tahmisinde söylediği Merhametsüz şu sitem-kâre-i dehri gör kim / Şu zen-i kahbe-i mekkârî-i dehri gör kim / Be şu vahşî be şu gaddâre-i dehri gör kim / “Sitem-i Hind-i ciger-h^wâre-i dehri gör kim / Eşkümün kat-relerinde cigerüm pâresi var” MPEB, tah.6/2 mısralarında geçen “vahşî” kelimesiyle kastedilen de yine bu köledir.

HİNDÎ bk. “Hindu”

HİNDÎ bk. “Hint kılıcı”

6. CİLT MADDE BAŞLIKLARI

HÂB bk. “Uyku”

HÂB-i BÂRÂN bk. “Yağmur uykusu”

HÂB-i GİRÂN bk. “Ağır uyku”

HÂB-i HAR-GÜŞ bk. “Tavşan uykusu”

HÂB-i SENGİN bk. “Ağır uyku”

HÂB-i VUSLAT bk. “Vuslat uykusu”

HÂBA VARMAK (h^wâba varmak), 21

HABÂB (hebâb), 23

HABÂB-i ÂB-i TÎG, 30

HABÂB UÇURMA bk. “Hamamda habâb uçurma”

HABÂYÂ bk. “Remil”

HABB bk. “Hap”

HABB-i ‘ANBER bk. “Habb-i mu’anber”

HABB-i FERAH, 31

HABB-i MİSK (habb-i miskî, habbü’l-misk), 32

HABBÜ’L-MİSK bk. “Habb-i misk”

HABB-i MU‘ANBER (habb-i ‘anber), 33

HABB-i MÜZEHHEB (habb-i ‘anber / mu’anber, habb-i zeheb), 33

HABB-i NEBÂT (habb-i nebâtî), 36

HABB-i RÜMMÂN (habbe-i rümmân), 37

HABB-i SEVDÂ bk. “Çörek otu”

HABB-i ZEHEB bk. “Habb-i müzehheb”

HABBE, dâne, 37

HABBETÜ’S-SEVDÂ bk. “Çörek otu”

HABENNAKA bk. “Hebennaka”

HABER ÇEKMEK, 39

HABEŞ, Habeşî, 40

HÂB-GÂH (h^wâb-geh), 42

HABÎB bk. “Sevgili”

HÂBİL ve **KÂBİL**, 44

HAC (hacc), 45

HACAMAT (hacâmet, hicâmet), 50

HACAMAT ŞİŞESİ (karûre, şîşe-i haccâm), 52

HACC-i EKBER bk. “Hac”

HACCÂC (Haccâc-i Zâlim), 53

HACCÂM bk. “Hacamat”

HÂCE (h^wâce, hoca) [efendi], 55

HÂCE (h^wâce, hoca) [zengin, tüccar, mal düşkünü], 57

HÂCE-i GERDÛN, h^wâce-i devrân, 61

HÂCE-i KÂİNÂT (H^wâce-i kâinât, H^wâce-i mahşer), 62

HÂCE-i MAHŞER bk. “Hâce-i Kâinât”

HACER bk. “Taş”

HACERÜLESVED (Hacerü’l-esved), 63

HÂCE-SERÂ bk. “Hadım”

HÂCET-GEH, 65

HACI KIVÂM, 66

HACILAR bk. “Huccâc”

HÂCİB, 67

HÂCİB-i ŞEMS, hâcibü’ş-şems, 68

HACLE, hacle-gâh, 69

HAÇ (çelîpâ, salîb), 71

HAÇ SALMA, suya haç salma, 74

HAÇAN, her haçan bk. “Kaçan”

HAÇI KOYUNDA (haçı koltuğunda), 75

HADDÂD (âhen-ger), 76

HADDE (hâdde), 79

HADENG, hadeng oku (tîr-i hadeng), 81

HADİM (hâdim, tavâşi), 82

HADÎB bk. “Kına”

HADÎS-i MÜKERRER, 85

HADRÂ-i DİMEN (hazrâü’ d-dimen), 85

HAFAKAN (hafakân), 86

HÂFİZ-i ŞİRÂZÎ (Bülbül-i Şîrâz), 88

HÂK bk. “Toprak”

HAK bk. “Hakk-ı”

HAK BİLİR (Hak biltür), 92

HÂK-i DER bk. “Ayak toprağı”

HÂK ETMEK, hâk eylemek bk. “Hâk olmak”

HÂK-i HUŞK, 93

HÂK OLMAK, hâk etmek (gubâr olmak), 93

HÂK ile OYNAMAK, 97

HÂK-i PÂY, 98

HÂK-i RÂH, hâk-i reh bk. “Ayak toprağı”

HÂK-i SER-i KÛY bk. “Ayak toprağı”

HAKAN (hâkân), 98

HAKÂYIK-i EŞYÂ bk. “Eşyanın hakikati”

HÂKDEN GÖTÜRMEK, 99

HÂKÎ bk. “Heki oku”

HÂKÎ POTA (pûte-i hâkî), 101

HAKİKAT (hakikat), 103

HAKİKAT-i MUHAMMEDİYYE bk. “Nûr-i Muhammedî”

HAKÎM, 105

HÂKİSTER bk. “Kül”

HÂKİSTERİ SİNCÂB, 106

HAKK, hakk olmak (hekk), 107

HAKK-i KUDÛM, hakku’l-kudûm, 108

HAKK-i NAZAR (hakk-i nazer), 109

HAKK-i NEMEK bk. “Tuz ekmek hakkı”

HAKKÂK, 109

HAKKÂK MECMUASI (mecmû’a-i hakkâk), 114

HÂK-NİŞİN, hâk-nişmân, 115

HÂK-RİZ, 116

HÂK-SÂRİLER (Hâk-sârîyye), 119

HÂL bk. “Ben”

HAL bk. “Hall”

HAL (Hall) bk. “Altın ezme”, “Hal çekme”

HÂL-i ‘ANBERİN bk. “Hâl-i miskîn”

HAL ÇEKME (zer hal çekme), 119

HÂL DİLİ (lisân-i hâl, zebân-i hâl), 121

HÂL EHLİ (ashâb-i hâl, ehl-i hâl), 122

HÂL-i HİNDÛ (hâl-i hindüvâne), 123

HÂL-i MİSKİN (hâl-i ‘anberîn, hâl-i mu’anber), 126

HÂL-i PÜR-MÛY, 128

HÂL-i ZER bk. “Altın ben”

HALE (hâle-i mâh), 130

HALEB bk. “Halep”

HALEP (Haleb, Halebü’ş-şehbâ), 132

HÂLET EHLİ (ehl-i hâlet), 134

HALHAL (halhâl), 134

HALÎL bk. “İbrahim, Hz.”

HALÎL, 136

HALİS ŞARAP (şarâb-i nâb), 136

HALK, 139

HALKA, 140

HALKA ASMA bk. “Meyhaneye çember asma”

HALKA-i BÂB, halka-i der bk. “Kapı halkası”

HALKA-i BEZM bk. “İşret halkası”

HALKA-i ÇEŞM bk. “Göz halkası”

HALKA-i DÂM bk. “Miskli tuzak”, “Tuzak”

HALKA-i DER bk. “Kapı halkası”

HALKA-i DER KAKMAK, 143

HALKA-i DEVR bk. “Zikir halkası”

HALKA-i DİDE bk. “Göz halkası”

HALKA-i EJDER bk. “Ejder halkası”

HALKA-i FİTRÂK, 144

HALKA-be-GÜŞ (halka-der-güş), 145
HALKA-der-GÜŞ bk. “Halka be-güş”
HALKA-i İŞRET bk. “İşret halkası”
HALKA-i KÂBE bk. “Kâbe halkası”
HALKA-i KALENDERİ, 148
HALKA KAPMA, 152
HALKA-i LA’NET (tavk-i la’net), 153
HALKA-i MÜŞGİN bk. “Miskli tuzak”
HALKA-i TESHİR (dâire, halka-i sihr, men-del), 154
HALKA-i TESLİM, 156
HALKA-i TEVHÎD bk. “Zikir halkası”
HALKA-i ZIKR bk. “Zikir halkası”
HALKA-i ZÜLF bk. “Saç halkası”
HALKA-i ZÜNNÂR bk. “Zünnar”
HALKALANMA, 156
HALKALI SULARI, 158
HALKALİ MEYHANESİ bk. “Gümüş Halkalı”
HALKÂR bk. “Hal çekmek”
HALKAYA GİRME (devrâna girme), 158
HALL bk. “Sirke”
HALL bk. “Altın ezme”, “Hal çekme”
HALL ü AKD [kimya] bk. “Akd”
HALL ü ‘AKD [edebiyat, kitabet] (hall-i ‘akd), 159
HALL ü ‘AKD [devlet] (‘akd ü hall, hall-i ‘akd, hall ü fasl, ratk ü fatk), 160
HALL ü ‘AKD EHLİ (ehl-i ‘akd ü hall, ehl-i hall ü ‘akd), 161
HALL-i ZER bk. “Altın ezme”
HALLÂC-i MANSÛR bk. “Mansûr”
HALLAÇ (hallâc), 162
HALLAÇ PAMUĞU (penbe-i hallâc), 163
HALLAÇ YAYI (çenber, kemâne), 164
HALLÂK-i ME’ÂNÎ, **Hallâku’l-me’ânî**, 165
HALLUH (Helluh), 165
HALÛK bk. “Hulk”
HALVET, 166
HALVETÎLİK, **Halvetîler**, 169
HAM (hâm, nâ-puhte), 170
HAM ŞARAP (mey-i hâm), 171
HAMÂİL bk. “Hamâyil”
HAMAL bk. “Hammâl”
HAMAM, **kaplıca** (hammâm, germ-âbe, kapluca), 172
HAMAM ZABİTİ, 177
HAMAMDA HABÂB UÇURMA, 177
HAMÂME bk. “Kebûter”
HAMAMİYE (hammâmiyye), 178
HAMAN (Hâmân), 178
HAMÂYİL (hamâil, heykel, hırz-i emân), 179
HAMAYİL KILMAK, **heykel etmek**, 182
HAMAYLI bk. “Hamâyil”
HÂME bk. “Kalem”
HÂME, **kilk** [resim, tezhip], 183
HÂME-i MÛYÎN bk. “Kil kalem”
HÂME-i MÜŞGİN, **hâme-i müşgîn**-**îmâme**, 183
HAMEL bk. “Koç burcu”
HAMEL’DEN HÛT’A KADAR, 184

HAMÎM, 185
HAMÎRE, **hamîre-i benefşe**, 185
HAMMÂL-i HATAB, 186
HAMSE-i ÂL-i ‘ABÂ bk. “Âl-i ‘abâ”
HAMSE-i MÛTEHAYYİRE, 187
HAMURSUZ BAYRAMI bk. “Kamış bayramı”
HAMYÂZE, 187
HAMZA, **Hz.** (Hamze), 189
HAMZA BALI (Hamza Bâli), 190
HAMZA KISSASI (Hamza ve Mihr-nigâr kıssası), 191
HAMZA-NÂME bk. “Hamza kıssası”
HAMZAVİYYE bk. “Hamza Bâli”
HÂN bk. “Sofra”
HÂN DÖKMEK (h*ân dökme), 191
HÂN-i YAĞMA (h*ân-i yagma), 192
HANCER bk. “Hançer”
HANÇER (deşne, gaddâre, hancer, teşne), 192
HANÇER-i DAHHÂK bk. “Dahhâk kılıcı”
HANÇER İÇİRMEK, 195
HANÇER-i TUGRA (hancer-i tugra), 195
HANÇERE DÜŞMEK (bıçağa /deşneye/ gam-gama düşmek, hançere urmak), 195
HANDE-i CÂM, 196
HANE [astronomi] bk. “Ev”
HÂNE-i ÂS bk. “Âs yuvası”
HÂNE-i ÂYİNE bk. “Âyine-hâne”
HÂNE-i ÂYİNE, 197
HÂNE-i DİL bk. “Gönül hanesi”
HÂNE-ber-DÜŞ, **hânümân-ber-düş**, 198
HÂNE-i HAMMÂR bk. “Meyhane”
HÂNE-i ZENBÛR bk. “Arı kovanı”
HÂNEDÂNİLER, 199
HANEFÎ, 200
HÂNEENDE bk. “Güyende”
HANIM İGNESİ, 200
HANKÂH bk. “Tekke”
HANNÂS, 200
HAP (habb, habbe), 200
HAPİS (mahbes, zindân), 202
HAR bk. “Eşek”
HÂR bk. “Diken”
HÂR-i ÇİNÎ, 206
HAR-i DECCÂL bk. “Deccal’in eşeği”
HAR-i GÛNÂN bk. “Eşek Adası”
HAR-i İSÂ bk. “İsa’nın eşeği”
HÂR-i KÛY, 206
HAR-i MAİS bk. “Eşek Adası”
HAR-i MESÎH bk. “İsa’nın eşeği”
HÂR-i MUGAYLÂN bk. “Mugaylân”
HÂRÂ [taş] (seng-i hârâ), 207
HÂRÂ [kumaş] (hâre, hâre-i sengin, sengin hâre), 207
HARÂBÂT bk. “Meyhane”
HARABE (harâbât, harâbe, vîrâne), 208
HARAMÎ (harâmî), 212
HARAMİDERE (Harâmî deresi), 213
HARÂRET-i DEMEVÎ, 213
HARAZ MARAZ, 213

HARBE UCUYLA (nîze uciyle), 213
HARBE UCUYLA SÖYLEŞMEK, 214
HAR-BENDE, 214
HARCA SÛRME, 215
HARÇENG (Seretân), 216
HARDAL, 218
HÂRE bk. “Hârâ”
HAREKE (Harake), 220
HAREM PERDESİ, 221
HAREM TAHTASI (tahta perde, tahta-i harem), 221
HÂREZM bk. “Horezm”
HARF ATMAK (harf endazlık), 222
HARF ÇEKMEK, 224
HARF ÇIKARMA, 224
HARF ÇIKMAK, **ağızdan harf çıkmak**, 225
HARF ÇIKMAK [falcılık], 225
HARFE HAT ÇEKMEK bk. “Harf çekmek”
HARFE KALEM ÇEKMEK bk. “Kalem çekmek”
HARF-ENDAZLIK bk. “Harf atmak”
HARFİNE PARMAK BASMAK bk. “Parmak basmak”
HARFİNİ ÇIKARAMAMAK, 226
HARGÂH bk. “Otağ”
HÂRİC-i DEFTER (hâric ez-defter), 226
HÂRİC VECİHDEN bk. “Vecihten hariç”
HÂRİCÎ (Havâric), 226
HARÎF bk. “Sonbahar”
HARÎF, **harîfân**, 227
HARÎFÂNE (harîf, harîfân), 228
HARÎR bk. “İpek”
HARÎRÎ, 229
HARMAN, **harman yeri** (hırmen), 230
HAR-MÛHRE (gökçe boncuk, mühre-i ezrak), 235
HARRÂT, 236
HÂR ü HÂŞÂK (hâr ü hâşek, has ü hâşâk), 237
HÂR ü HES (hes ü hâr), 237
HÂRÛN, **Hz.**, 238
HÂRÛN’ür-REŞİD (Hârûn-i Reşid), 239
HARUT ve MARUT (Hârût ve Mârût), 240
HÂR-ZEHRE, 242
HÂS ü ‘ÂM (havâss ü ‘avâm), 243
HAS ü HÂŞÂK bk. “Çer çöp”
HASAN, **Hz.** (Hasen), 243
HASAT bk. “Harman”
HASEKÎ, **hasekî küpesi** [çiçek], 244
HASENE-i SULTÂNÎ bk. “Sikke-i sultânî”
HASF hk. bk. “Ay tutulması”, “Güneş tutulması”
HÂSİL bk. “Tımar”
HASİR (bûriyâ, hasîr, nihâlf), 244
HASİR YAKMA (ikâd-i hasîr), 250
HASIRA SARILMAK, 251
HASRET, 252
HASSÂN (Hassân b. Sâbit), 252
HASTA [aşk hastası] bk. “Bîmâr”
HASTAYA KURBAN VERME, 253

HASÛD bk. “Hasetçi”
HAŞA bk. “Gâşiye”
HÂŞÂ Kİ, 254
HAŞHAŞ (haşhâş, kûknâr), 254
HAŞHAŞ OLMAK, **haşhaş etmek** (hurd olmak), 257
HAŞHAŞ TANESİ (dâne-i haşhâş), 257
HAŞİR bk. “Mahşer yeri”
HÂŞİYE, 260
HAŞR bk. “Mahşer yeri”
HAT [sakal] (hatt), 263
HAT [yazı] (hatt, hüsn-i hat), 280
HAT terkipleri için ayr. bk. “Hatt-i ”
HAT [kitâbet] bk. “Hat gelmesi”
HAT AĞARMASI bk. “Sakal ağarması”
HAT ÇEKMEK, 284
HAT GELMESİ, 287
HAT GETİRMEK (hüccet getirmek), 292
HAT TIRAŞI (tırâş / terâş, tırâş-i hat), 292
HAT VERMEK, **dest-hat vermek**, 295
HATÂ bk. “Çin”
HATÂ OKU, **Hatâî ok** (tîr-i hatâ, tîr-i Hatâî), 296
HATÂÎ (Hatâyî, Hîtâyî), 297
HATÂÎ [kâğıt] (Hatâyî), 300
HATÂÎ [tekstil] (hatâyî), 301
HATÂÎ [tezhip] (Hatâyî), 302
HATÂYÎ bk. “Hatâî”
HÂTEM [Hz. Muhammed], 304
HÂTEM bk. “Hâtim-i Tâyi”
HÂTEM (engüşterîn, nigîn) [yüzlük, mühür], 304
HÂTEM-i CEM bk. “Süleyman mühürü”
HÂTEM DUASI bk. “Du’â-yi hâtem”
HÂTEMÜ’l-ENBİYÂ bk. “Muhammet, Hz.”
HÂTEM-i KUDRET bk. “Hâtem”
HATIR BASMAK (hâtir basmak), 316
HÂTİM-TÂYÎ (Hâtem-i Tâi, Hâtîmü’t-Tâi), 317
HÂTİMÜ’T-TÂÎ bk. “Hâtim-i Tâyi”
HATİP (hatîb), 319
HATMÎ (hatmî, hıtmî), 324
HATT-i BEYÂZ bk. “Hatt-i sefid”
HATT-i CÂM (hatt-i sāger), 326
HATT-i DEST (dest-hat, hat-i dest), 327
HATT-i DİVÂNÎ bk. “Dîvânî yazı”
HATT-i EMÂN bk. “Eman hattı”
HATT-i FİRENG bk. “Frenk yazısı”
HATT-i GUBÂRÎ bk. “Gubâr” [yazı]
HATT-i İSTİVÂ bk. “İstivâ”
HATT-i JENGÂR (hatt-i jengârî, hatt-i zengâr), 329
HATT-i KEF (nakş-ı ke), 331
HATT-i LEB (hatt-i leb), 331
HATT-i MAGRİBÎ bk. “Magribî yazı”
HATT-i MA’KİLÎ bk. “Ma’kulî yazı”
HATT-i MÛSELSEL bk. “Müselsel”
HATT-i MÛSENNÂ, 333
HATT-i MÛZEVVER bk. “Hatt-i tezvîr”
HATT-i REYHÂNÎ bk. “Reyhânî yazı”
HATT-i SEBZ (sebz hat, sebz-hat), 334
HATT-i SEFİD (hatt-i beyâz, müy-i sefid), 338
HATT-i ŞECERÎ (hatt-i şecere), 340

HATT-i ŞİKESTE (kıрма hat / yazı), 341
HATT-i TA’LİK bk. “Talik”
HATT-i TERSÂ bk. “Frenk yazısı”
HATT-i TEZVİR (hatt-i müzevver, hatt-i tezvîr, hüccet-i tezvîr, nâme-i tezvîr, tezvîr-nâme), 342
HATT-i TÛMÂR, 344
HATT-i YÂKÛT, 345
HATT-i ZENAH (hatt-i gabgab, hatt-i zenahdân), 346
HATT-i ZERD (hatt-i zerd), 348
HATTAT (hattât), 350
HAVA (havâ, hevâ), 354
HAVA OKU bk. “Havai ok”
HAVADAR bk. “Hevâ-dâr”
HAVÂİ [tıp] bk. “Havailik”
HAVÂİ (hevâî, hevâyî), 356
HAVÂİ FİŞEK (hevâyî, hevâyî fişek), 359
HAVÂİ GÜVERCİN bk. “Kebûter”
HAVÂİ OK, **hava oku** (tîr-i hevâ, tîr-i hevâyî), 360
HAVÂİ TOP (hevâî, tûb-i hevâyî), 361
HAVÂİLİK, **havailer** (hevâyî) [tıp], 362
HVALE (havâle), 363
HVALE (havâle) [maliye], 365
HVALE (havâle) [mevki], 367
HAVAN [fişek] bk. “Fişek”
HAVAN [havan] (hâven, mihrâs), 368
HAVAN [top, fişek yatağı] (hâven), 371
HAVÂRİC bk. “Hâricî”
HAVÂS [seçkinler] bk. “Hâs ü ‘âm”
HAVÂS (havâss, nârencât / nîrencât), 371
HAVÂS EHLİ (ehl-i havâs, ehl-i keşf), 374
HAVÂYÎ bk. “Havai”
HÂVEN [fişek] bk. “Fişek”
HÂVEN [top] bk. “Havan”
HAVERNAK, 375
HAVF ü RECÂ bk. “Bîm ü ümid”
HÂVRA (Yehûdî-hâne), 377
HAVRÂ bk. “Huri ve gılman”
HAVRUZ (âb-rîz, havrız), 378
HÂY ü HÛY, 378
HAYAL (efkâr, endîşe, fikr, fikret, hayâl) [şairin tasavvur gücü], 380
HAYAL (hayâl) [sevgilinin], 383
HAYÂL-BÂZ bk. “Karagözcü”
HVALE DÖŞENMEK (hayâle dösenmek), 385
HAYÂLÎ bk. “Karagözcü”
HAYÂLÎ FENÂR bk. “Fânûs-i hayâl”
HAYÂL-i HÂS, 385
HAYAL İGNESİ (sûzen-i hayâl), 387
HAYÂL OYUNU bk. “Karagöz”
HAYÂL PERDESİ bk. “Karagöz perdesi”
HAYÂL-i ZILL bk. “Karagöz”
HAYÂT-i EBEDÎ bk. “Ebedî hayat”
HAYAT SUYU (âb-i hayât, âb-i Hızr, âb-i zindegânî, bengisu, çeşme-i hayvân, çeşme-i Hızr), 388
HAYBER KALESİ, 393
HAYDAR, **Hayder-i Kerrâr**, 395
HAYDARÎ, **haydarîler** (Hayderî), 396
HAYDARÎ TÂCİ bk. “Tâc-i Hayderî”

HAYDER bk. “Haydar, Hayder-i Kerrâr”
HAYDERÎ bk. “Haydarî”
HAYME-i EFRÂSİYÂB, 402
HAYME-i HADRÂ, **hayme-i hazrâ**, 402
HAYME MÎHİ bk. “Çadır kazığı”
HAYR en-NESSÂC, 403
HAYRAN (hayrân), 403
HAYRANLIK (hayrânlık), 407
HAYREDDİN PAŞA HAMAMI, 407
HAYRET, 408
HAYRET PARMAĞI bk. “Parmak ağızda”
HAYT-i NAZAR bk. “Görme”
HAYY, 410
HAZÂN bk. “Sonbahar”
HAZER ve SEFER bk. “Sefer”
HAZİNE bk. “Define”
HAZİNEYE KURBAN KESME, 411
HAZİNE TILSIMI, **Belinas tılsımı**, 411
HAZRÂ-i DEMEN bk. “Hadrâ-i demen”
HAZRET, 412
HEBENNAKA (Ebu’n-nâka), 413
HECE TAŞI (hece), 413
HECR bk. “Ayrılık”
HEDEF bk. “Siper”
HEDEF GÖSTERME (siper eyleme / gösterme), 413
HEDEFLİK, 413
HEFT AHTER bk. “Gezegenler”
HEFT ÂYİNE bk. “Gezegenler”
HEFT DÂNE (ta’âm-i ‘aşûrâ), 414
HEFT ECRÂM bk. “Gezegenler”
HEFT ELVÂN (seb’a elvân), 414
HEFT EVRENG, 415
HEFT H*ÂN, 417
HEFT İKLİM bk. “Yedi iklim”
HEFT EJDER bk. “Yedi ejderha”
HEFT KİŞVER bk. “Yedi iklim”
HEFT-RENG, 418
HEKİ OKU (hâkî, tîr-i hâkî), 419
HEKİM, **tabip** (ayak tabîbi, hakîm, hekîm, tabîb, etbbâ), 420
HEKK bk. “Hakk”
HEL ETÂ, 425
HEL MİN MEZÎD, 425
HELÂHİL, 426
HELÂLÎ bk. “Destâr-i hilâlî”
HELVA (halvâ, helvâ), 427
HELVA CEM’İYYETİ bk. “Helva sohbeti”
HELVA GECESİ bk. “Helva sohbeti”
HELVÂ-i MEVT bk. “Ölü helvası”
HELVA SOHBETİ (cem’iyyet-i helvâ), 431
HELVALIK (halvâlık, helvâlık), 433
HELVASI KOKMAK, 434
HELVASINI İSTEMEK, 434
HELVAYA SİNEK UŞÜRMEK, 434
HEM, 434
HEM... HEM, 435
HEMÂN, 436
HEM-DEM, 436

HEME OST bk. "Vahdetivücut"
HENGÂME, 439
HENÛZ (henûz), 441
HER-ÂYÎNE, 442
HERCÂİ (her-câi, her-câyî), 443
HERHEFT (her-heft), 445
HEŞTÂD SÂL bk. "Seksen yaş"
HEŞT BEHİŞT bk. "Cennet"
HEVÂ bk. "Hava"
HEVÂ EHLİ (ehl-i hevâ), 446
HEVÂYÎ bk. "Havai"
HEVÂYÎ bk. "Fişek"
HEVÂYÎ FİŞEK bk. "Fişek"
HEVÂYÎ TOP bk. "Havai top"
HEY DEMEK (hey dimek, hey umak), 448
HEYKEL (ta'viz, 'azîmet), 450
HEYKEL-i NÛR, heyâkilü'n-nûr [yapı], 454
HEYKEL-i SER, baş heykeli, 455
HEYULA (heyûlâ), 455
HEZÂR [kuş] bk. "Bülbül", "Hezâr" [sayı]
HEZÂR [sayı], 456
HEZÂR SÂL (hezâr-sâle), 456
HIDIRELLEZ, Hidrellez bk. "Hızırilyas"
HIDIRLIK bk. "Hızırılık"
HIDMET bk. "Hizmet"
HİLÂL (râhat-i dendân), 457
HINNÂ bk. "Kına"
HINZÎR bk. "Domuz"
HIRED bk. "Akıl"
HIRKA (delk, fenâ, jende, murakka', pelâs, peşmîne), 459

HIRKA BÖLÜŞME, 467
HIRKA-i MİSKÎN, 467
HIRKA-i SÂLÛS (delk-i sâlûs, delk-i zerk), 467
HIRKA ve TACI REHİN VERME, 468
HIRKA VERME bk. "Kaside-i Bürde"
HIRKA YAKMA, hırkayı oda yakma, 470
HIRKA YIRTMA, 470
HIRKAYA BAŞ ÇEKMEK bk. "Başı hırkaya çekmek"
HIRKAYA PARA DİKME, 470
HIRKAYI ODA YAKMA bk. "Hırka yakma"
HIRKAYI REHİN VERME bk. "Hırka ve tacı rehîn verme"
HIRKAYI ŞARABA BULAMAK, 471
HIRMEN bk. "Harman"
HIRMEN-i GÛL bk. "Gül harmanı"
HIRSIZ (düzd, tarrâr, uğrı), 472
HIRZ-i CÂN bk. "Hırz-i emân", "Muska"
HIRZ-i DESTÂR bk. "Destar muskası"
HIRZ-i EMÂN (Hırzî'l-emân), 475
HIRZ-i YEMÂNÎ bk. "Kılıç duası"
HIŞT, 475
HIŞT-i HUM (hişT-i ser-i hum), 477
HITÂ bk. "Çin"
HIZÂB bk. "Kına"
HIZIR (Hidr, Hızr), 478
HIZIR DUASI (du'â-yi Hızr), 485
HIZIR GÜNÜ bk. "Hızırilyas"
HIZIRİLYAS (Rûz-i Hızr), 486
HIZIRLIK, hıdırılık, 487

HİBÂL-i SİHR bk. "Sihir ipleri"
HİCÂB bk. "Düğün", "Gelin"
HİCÂB bk. "Ref'-i hicâb"
HİCAZ bk. "Makamlar"
HİCRAN bk. "Ayrılık"
HİCRANLI KUMAŞ (hicrânlu metâ'), 488
HİDÂYE (el-Hidâye), 489
HİLÂL (hilâl, mâh-i nev), 490
HİLÂL [kürdan] bk. "Hilâl"
HİLÂL ETMEK bk. "Hilâl olmak / etmek"
HİLÂL OLMAK, hilâl etmek, 499
HİLÂLÎ bk. "Destâr-i hilâlî"
HİLÂLÎ DESTAR bk. "Destâr-i hilâlî"
HİLÂLÎ GÖMLEK, 500
HİLÂLÎ KADEH (câm-i hilâlî, hilâlî sâger, keşti, zevrak), 500
HİLÂLİN BEDR OLMASI, 501
HİLÂLİN PERVİN'LE BİRLEŞMESİ, 502
HİL'AT BİÇME bk. "Kaftan biçme"
HİL'AT GIYDIRME bk. "Kaftan giydirme"
HİL'AT-i NÎLÛFERİ GIYDIRMEK, 503
HİLE DEFTERİ (defter-i hiyle), 503
HİLE OKU (tîr-i mekr, tîr-i sihr), 503
HİLYE, 504
HİMMET, 505
HİMMET İSTEMEK bk. "Himmat"
HİMMET KUŞAĞI bk. "Gayret kuşağı"
HİMMET-i RİCÂL, himmetü'r-ricâl, 507
HİND-i CİGER-H'ÂR, 508
HİNDÎ bk. "Hindu"
HİNDÎ bk. "Hint kılıcı"

Bu kitap günümüz insanının Fuzûlî, Bâkî, Nedîm gibi şairlerin eserlerini kolayca okuyup anlayabilmesi amacıyla hazırlandı. Bu şiiri vücuda getiren 650 civarında dîvân ve mesnevînin yaklaşık 2.000.000 beyti taranıp eski edebiyatın nirengi noktaları madde başları haline getirilerek zengin örneklerle izah edildi. *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*'ndaki madde başlıkları, bugün yanlış bir adlandırmayla daha çok "Divan Şiiri" diye bilinen edebiyatın temel kavramlarını örnekleriyle açıklıyor. Kılavuzu kullananların ellerine aldıkları eski bir şiir metnini, önemli ölçüde çözüp tadına varabileceği inancındayız.

Eski şiir, aradaki engeller kaldırıldığında gerçekten okuması ve yorumlaması son derece zevkli bir meşgaledir. Bu şiirin her beyti, bize yüzyıllar öncesinden gönderilmiş birer bilmece gibidir. Bunları çözmek, insanda heyecan ve bir yenisini daha çözüp anlama isteği uyandırır.

Bundan 300-500 sene önce yaşamış bir söz ustasının zihninin kıvrımlarından kopan ince bir nüktü 21. yüzyılda yeniden keşfedip zevkine varabilmek, bambaşka bir heyecan konusudur. Milletimizin *Osmanlı Şiiri Kılavuzu* sayesinde tarih ve kültürüyle daha güçlü bağlar kurabileceğine inanıyoruz.

OSMANLI ŞİİRİ KILAVUZU

